

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS, PSIHOLOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE
PSIHOLOĢIJAS NODAĻA
Psiholoģijas profesionālā maģistra studiju programma

**VISPĀRIZGLĪTOJOŠO INTERNĀTSKOLAS
SKOLĒNU PIESAISTES SAISTĪBA AR TRAUMAS
SIMPTOMIEM UN DZĪVESSPĒKU**

MAGISTRA DARBS

Autors: Antra Ločmele
Studenta apliecības Nr.: al 07021
Darba vadītājs: Asociētā profesore Ieva Bite

RĪGA 2013

Anotācija

Pētījuma mērķis bija noskaidrot vispārīzglītojošo internātskolas skolēnu piesaistes saistību ar traumas simptomiem un dzīvesspēku.

Pētījumā kopā piedalījās 41 respondents, no tiem 23 jaunas sievietes un 18 jauni vīrieši, vecumā no 18-19 gadiem, $M= 18,34$ ($SD= 0,48$).

Piesaistes noteikšanai tika izmantota attiecību aptauja (Relationship Questionnaire, Bartholomew & Horowitz, 1991). Traumas simptomu aptauja (Trauma Symptom Inventory, Breiere, 1995). Dzīvesspēka aptauja pieaugušajiem (DzSAP) (Resilience Scale of Adults, Hjerdal, et al, 2001; Friborg, et al, 2003; Friborgs, et al, 2005).

Tika noskaidrots, ka pastāv negatīva saistība starp drošo piesaisti un tādiem traumas simptomiem kā depresija, trauksme, dusmas un pēctraumatiskā stresa traucējumi. Savukārt, starp drošas piesaistes stilu un dzīvesspēka sevis uztveres, nākotnes uztveres, sociālās kompetences, sociālo resursu un strukturētā stila aspektiem/faktoriem pastāv nozīmīga, pozitīva saistība.

Tika noskaidrots, ka pastāv pozitīva saistība starp izvairīgi bailīgās piesaistes stilu un seksuālām problēmām, disociācijas, pēctraumatiskā stresa traucējumiem, identitātes neskaidrības, depresijas un trauksmes traumas simptomiem. Pastāv negatīva saistība starp izvairīgi bailīgās piesaistes stilu un sevis uztveres, sociālās kompetences dzīvesspēka aspektiem/faktoriem.

Tika noskaidrots, ka pastāv pozitīva saistība starp attiecībām pārņemto piesaistes stilu un depresijas, trauksmes, identitātes neskaidrības, pēctraumatiskā stresa, seksuālās problēmas, spriedzes samazināšanas traumas simptomiem. Statistiski nozīmīga, negatīva saistība pastāv starp attiecībām pārņemto piesaistes stilu un dzīvesspēka sevis uztveres, nākotnes uztveres, sociālās kompetences, ģimenes saskaņas, sociālo resursu un strukturētā stila aspektiem/faktoriem.

Tika noskaidrots, ka nav statistiski nozīmīgas saistība starp izvairīgi noraidošo piesaistes stilu un traumas simptomu rādītājiem, dzīvesspēka aspektiem/faktoriem. Drošs piesaistes stils nozīmīgi negatīvi prognozē pēctraumatiskā stresa traumas simptomus, savukārt nozīmīgi pozitīvi prognozē dzīvesspēka sociālās kompetences rādītāju. Ar attiecībām pārņemtais piesaistes stils nozīmīgi prognozē depresijas un trauksmes traumas simptomus. Izvairīgi bailīgais piesaistes stils nozīmīgi negatīvi prognozē dzīvesspēka sevis uztveres rādītāju.

Atslēgas vārdi: piesaiste, internātskola, traumas simptomi, dzīvesspēks.

Abstract

The aim of the research is to determine the attachment connection of comprehensive boarding school students between symptoms of trauma and resilience.

In total 41 respondents took a part in the research, of which 23 were young females and 18 young males, aged 18-19 years, $M = 18,34$ ($SD = 0,48$).

The relationship survey was used to determine the attachment (Relationship Questionnaire, Bartholomew & Horowitz, 1991). Trauma Symptom Inventory (Trauma Symptom Inventory, Breiere, 1995). Resilience Scale of Adults (Resilience Scale of Adults, Hjemdal, et al, 2001; Friborg, et al, 2003; Friborgs, et al, 2005).

It was concluded that a negative connection between secure attachment and such symptoms of trauma as depression, anxiety, anger and posttraumatic stress disorder occur. However, connection between secure attachment and resilience in terms of self-perception, future perception, social competence, aspects/ factors of social resources and structured style is significant and positive.

It was clarified that a positive connection between fearful–avoidant attachment and sexual problems, dissociation, posttraumatic stress disorder, identity confusion, symptoms of depression and anxiety trauma exists. And a negative connection between fearful–avoidant attachment and aspects/ factors of self-perception, social competence in terms of resilience occurs.

The research showed that a positive connection between preoccupied attachment and symptoms of depression, anxiety, identity confusion, posttraumatic stress, sexual problems and tension reduction exists. A statistically important, negative connection between preoccupied attachment and aspects/ factors of self-perception of resilience, future perception, social competence, family cohesion, social resources and structured style was revealed.

It was concluded that there does not exist statistically significant connection between dismissive–avoidant attachment and indices of trauma symptoms, and aspects/ factors of resilience.

Secure attachment is predicted to cause negative symptoms of posttraumatic stress disorder, but shows positive indices of social competence of resilience. Preoccupied attachment predicts symptoms of depression and anxiety trauma, but fearful–avoidant attachment is predicted to result in negative indices of self-perception of resilience.

Key words: attachment, boarding school, trauma symptoms, resilience.

Saturs

Teorētiskā daļa.....	5
Piesaistes jēdziena raksturojums.....	7
Piesaiste un atšķirtība.....	10
Internātskolas vide kā traumatisks faktors.....	13
Piesaiste un traumas simptomi	16
Dzīvesspēks.....	21
Dzīvesspēks un piesaiste.....	23
Metode	29
Procedūra.....	30
Rezultāti	31
Diskusija	37
Secinājumi.....	46
Izmantotās literatūras un avotu saraksts	49
Pielikumi	55

Teorētiskā daļa

Ģimene un vecāki ir primārā sociālā vide, kurā indivīds sākotnēji uzturas, attīstās un pilnveidojas, un tieši vecāki, sniedzot mīlestību, rūpes un atbalstu, var ietekmēt indivīda pozitīvu sociālo, emocionālo un kognitīvo attīstību.

Vēlme veidot emocionāli ciešas savstarpējās attiecības ar savu galveno aprūpētāju indivīdam ir jau piedzimstot, un zinātniskajā literatūrā to apzīmē kā piesaisti (angļu val.- attachment). Indivīda savstarpējā saikne ar piesaistes personu ir ļoti nozīmīga. Attiecības ar piesaistes personu indivīdam attīsta iekšējo darbības modeli, kas nosaka priekšstatu shēmas par sevi, citiem cilvēkiem un par pasauli kopumā (Boulbiji, 1988). Jāteic, ka priekšstatu shēmas var būt dažādas, ko galvenokārt nosaka piesaistes attiecību pieredze ar piesaistes personu un tajās izveidojies piesaistes sils.

Indivīda piesaistes stils var būt nozīmīgs faktors dzīves pārmaiņu un atšķirtības no piesaistes personas gadījumos, kas nosaka kā indivīds uztvers, pārdzīvos un tiks pāri traumatiskajam notikumam. Līdzīga situācija var būt novērojama skolēniem, kuri mācās internātskolā, kas daudziem skolēniem rada psiholoģisku traumu (Schaverien, 2004; Schaverien, 2011; Svetlanova, 2010; Power, 2007; Barker, 2010). Emocionālu un psiholoģisku jutīgumu traumatiska notikuma gadījumā un traumas simptomu izteiktību lielā mērā nosaka indivīda piesaistes attiecībās izveidotais piesaistes stils un iekšējie darbības modeļi (Schaverien, 2011; Power, 2007; Atwool, 2006; Mallon, 2010).

Traumas gadījumā liela nozīme ir indivīda dzīvesspēkam (angļu val.- resilience), kas nosaka indivīda spēju pārdzīvot, pielāgoties un adaptēties no dzīves stresa un traumu gadījumiem (Atwool, 2006; Purnell, 2010). Zinātniskā literatūra skaidri parāda piesaistes un dzīvesspēka savstarpējo saistību, jo tādi faktori kā drošas, pozitīvas piesaistes attiecības, ģimenes un vecāku kvalitāte tiek minēti kā dzīvesspēka veicinošie, aizsargājošie faktori (Boulbiji, 1988; Stout & Kipling, 2003).

Pētījumos tiek minēts, ka indivīdi ar drošu piesaisti ir labāk spējīgi pielāgoties dzīves pārmaiņu gadījumiem, ar piemītošu augstāku dzīvesspēka līmeni. Savukārt indivīdi ar nedrošu piesaisti ir vairāk pakļauti dzīves stresa pārmaiņu gadījumiem, kas rada traumu un nozīmīgus traumas simptomus, zemāku dzīvesspēka līmeni (Schaverien, 2011; Atwool, 2006).

Pētījumos tiek minēts, ka bērnībā izveidojies piesaistes stils ir noturīgs indivīda turpmākajā dzīves laikā, bet ir situācijas, kas var ietekmēt piesaistes stilu maiņu. Kā viena no šādām situācijām, kas var ietekmēt piesaistes, iekšējās darbības modeļu maiņu un radīt

nozīmīgus traumatiskus simptomus, ir mācības internātskolā. Tiek minēts, ka atšķirtības no piesaistes personas un traumas situāciju gadījumā, indivīdi ar drošu piesaisti nespēj saglabāt drošības sajūtu un vairāk līdzinās indivīdiem ar nedrošu piesaisti (Power, 2007; Schaverien, 2011). Savukārt citos pētījumos minēts, lai gan ir pieredzēta trauma, vairums indivīdu ir spējīgi saglabāt drošu piesaisti. Ir pētījumi kur tiek minēts, ka indivīdi, kuri ir pieredzējuši traumatiskas piesaistes attiecības, izmantojot izstrādātus aizsardzības mehānismus ir spējīgi pārvarēt un pielāgoties nozīmīgiem dzīves pārmaiņu gadījumiem. Pašas nedrošās piesaistes attiecības raksturojas ar paaugstinātu distresu, ļaujot secināt, ka mācības internātskolā un atšķirtība no piesaistes personas nepaaugstinās emocionālā diskomforta intensitāti, nerisinot traumatisko simptomu izteiktību (Thurber, Patterson, & Mount, 2007; Craig, 1999; Thurber, Patterson & Mount, 2007; Kankotan, 2008; Barker, 2010).

Jāsecina, ka pastāv atšķirības pētījumu rezultātos, un internātskolas skolēni kā pētījuma izlase, pētot saistības starp piesaisti un traumas simptomiem, dzīvesspēku Latvijā nav pētīti, kas pamato maģistra darba tēmas zinātnisko aktualitāti.

Tādēļ pētījuma mērķis ir noskaidrot vispārīzglītojošo internātskolas skolēnu piesaistes saistību ar traumas simptomiem un dzīvesspēku.

Pētījumā tiek izvirzītas hipotēzes:

- 1) Pastāv negatīva saistība starp drošās piesaistes stila un traumas simptomu rādītājiem;
- 2) Pastāv pozitīva saistība starp drošās piesaistes stila un dzīvesspēka aspektiem/faktoriem;
- 3) Pastāv pozitīva saistība starp nedrošās piesaistes stilu un traumas simptomu rādītājiem;
- 4) Pastāv negatīva saistība starp nedrošās piesaistes stilu un dzīvesspēka aspektiem/faktoriem.

Piesaistes jēdziena raksturojums

Piesaiste ir abpusēja, ilgstoši pastāvīga, nezūdoša emocionāla saikne starp indivīdu, un kādu viņam tuvu un nozīmīgu cilvēku (Bowlby, 1951, kā minēts Papalia, 2008). Tā ir ģenētiski noteikta indivīda vēlme izveidot spēcīgu emocionālo saikni ar konkrētu indivīdu, kas piemīt jau jaundzimušajiem un turpina attīstīties visa pieauguša cilvēka dzīves laikā (Boulbijs, 1988).

Džons Boulbijs (John Bowlby) ir piesaistes teorijas pamatlicējs, kas piesaisti izmanto kā centrālo jēdzienu savā teorijā. Piesaistes teorija ir mēģinājums izskaidrot vienlaikus gan piesaistes uzvedību, kas epizodiski parādās un pazūd, gan noturīgu piesaisti, kādu indivīdi veido ar sev īpaši tuviem cilvēkiem. Liels uzsvars teorijā tiek likts uz indivīda saikni ar piesaistes personu, kas palīdz izprast piesaistes personas lomu indivīda attīstībā un palīdz aprakstīt raksturīgos attiecību un uzvedības modeļus, kā arī to, kādos apstākļos tie aktivizējas (Boulbijs, 1988).

Piesaistes teorijā tiek minēts, ka attiecībās ar piesaistes personu, indivīds izveido divus iekšējās darbības modeļus: iekšējo „es” modeli, kas veido indivīda priekšstatu pašam par sevi, un iekšējo „citu” modeli, kas veido indivīda priekšstatu par citiem cilvēkiem. Internalizētā attiecību pieredze par piesaistes personu kā par atsaucīgu vai neatsaucīgu veido indivīda priekšstatu par citiem cilvēkiem, kas izpaužas izjūtā par to, vai citi cilvēki ir atsaucīgi, gādīgi un uzticības vērti, vai arī viņi ir neatsaucīgi un neuzticami. Savukārt indivīda pārliecība, ka viņš spēj pievērst piesaistes personas uzmanību un saņemt atbalstu, veido indivīda priekšstatu pašam par sevi un savu lomu attiecībās. Tas ir priekšstats par sevi kā par vērtīgu un spējīgu iegūt citu uzmanību, vai arī kā nevērtīgu un nespējīgu iegūt vajadzīgo uzmanību. Tas, vai iekšējie darbības modeļi būs pozitīvi vai negatīvi, atkarīgs no pieredzētām attiecībām ar piesaistes personu (Boulbijs, 1988).

Boulbijs ir apgalvojis, ka ikvienam piesaistes modelim, tiklīdz tas izveidojies, ir raksturīga zināma noturība. Indivīdam pieaugot, izveidotais piesaistes modelis un tam raksturīgās personības iezīmes, iekšējie darbības modeļi pakāpeniski kļūst par indivīda būtības sastāvdaļu un ir arvien grūtāk maināmi, bet ne vienozīmīgi, jo tiek minēts, ka priekšstati par sevi un citiem var tikt mainīti pieredzes gaitā (Boulbijs, 1988; Atwool, 2006).

Ir veikti pētījumi par piesaistes stilu noturību, kur tiek minēts, ka var notikt piesaistes stilu maiņa no drošas piesaistes uz nedrošu, ko ietekmē attiecības ģimenē, augsta riska situācijas un aprūpes stabilitāte no piesaistes personas, bet 80% gadījumā vairums indivīdu saglabā to pašu piesaistes stilu (Belsky & Pasco- Fearon, 2002, kā minēts Landy, 2009), kas

tomēr liecina par piesaistes stila nemainību.

Piesaistes saikne īpaši tiek uztverta un izjusta kā neaizstājama, šķiršanās, satraukuma un baiļu gadījumā. Fiziska tuvība ar piesaistes personu, izjusta drošības sajūta un mīlestība no piesaistes personas sniedz mierinājumu, mazina trauksmi un veicina indivīdu iepazīt apkārtējo pasauli (Boulbijs, 1988).

Tas ļauj secināt, ka piesaistes saiknei ir īpaša nozīme, radot drošību un mierinājumu atšķirtības un satraukuma gadījumā, nosakot indivīda emocionālo un psiholoģisko stāvokli. Attiecību pieredze un attieksme no piesaistes personas nosaka ne tikai indivīda attieksmi pret sevi un citiem, bet attieksmi pret pasauli kopumā, un šī attieksme ir noturīga cilvēka dzīves laikā.

Piesaistes stili

Balstoties uz Boulbija teoriju, Mērija Einsvorta (Mary Ainsworth), novērtēja piesaisti starp bērnu un pieaugušo. Pievēršot īpašu vērību bērna reakcijai tikšanās brīdī ar māti, Einsvorta par galveno piesaistes kvalitatīvo raksturotāju izvirzīja drošības izjūtu. Pētījumu rezultātā viņa noteica trīs galvenos bērna piesaistes stilus - drošo, izvairīgo un ambivalento (rezistentu) piesaisti (Ainsworth, Blehar, Waters & Wall, 1978). Tomēr visus bērnus iedalīt atbilstoši viņas aprakstītajiem 3 piesaistes stiliem nevarēja. Tādēļ Mērija Meina un Džons Solomons (Mary Main & John Solomon), izdalīja vēl vienu nedrošās piesaistes stilu - dezorganizēto piesaisti (Main & Solomon, 1986).

Piesaistes teorijas pārstāvji norāda, ka arī cilvēkam pieaugot, vērojama vajadzība pēc piesaistes personas, nepieciešamība pēc drošības un atbalsta, ko sniedz piesaistes persona, trauksmes un diskomforta gadījumā, parādot tās pašas piesaistes vajadzības, kādas izpaužas bērnībā (Boulbijs, 1988).

Balstoties uz Boulbija piesaistes teorijā izdalītajiem iekšējiem darbības modeļiem, pēdējos gados pieaugušo piesaistes stilu izpētei tiek izmantota Bartelomejū piedāvātā klasifikācija, izdalot četrus piesaistes stilus: drošo, izvairīgi bailīgo, ar attiecībām pārņemto un izvairīgi noraidošo (Bartholomew & Horowitz, 1991). Bartelomejū piesaistes stilu klasifikācijas pamatā ir pozitīvs/negatīvs sevis un citu novērtēšanas modelis. Pozitīvs sevis novērtēšanas modelis ietver pašcieņas izjūtu un spēju mīlēt sevi bez nepieciešamības saņemt apstiprinājumu no apkārtējās vides. Savukārt negatīvs sevis novērtēšanas modelis ietver vajadzību saņemt apstiprinājumu no apkārtējās vides par sevi kā pozitīvu personību, kas rada pastāvīgu trauksmes izjūtu. Citu pozitīva novērtējuma modeļa gadījumā indivīds tiecas

meklēt atbalstu un intimitāti tuvās attiecībās, kā arī raksturojas ar pozitīvām gaidām no apkārtējiem. Pretstatā tam, citu negatīva novērtējuma modeli raksturo negatīvas gaidas no apkārtējiem jeb izvairīšanās (Bartholomew & Horowitz, 1991).

Drošais piesaistes stils sevī ietver pozitīvu sevis skatījumu un arī pozitīvu priekšstatu par citiem. Individīdi ar drošu piesaisti jūtas kā vērtīgi, pašpārliecināti un nozīmīgi. Viņi jūtas komfortabli gan paļaujoties uz citiem, ja nepieciešama palīdzība, gan arī situācijās, kad citi paļaujas uz viņiem, neuztraucas par situācijām, kad varētu palikt vieni vai arī citi viņus nepieņemtu (Bartholomew & Horowitz, 1991). Individīdi ar drošu piesaisti ir autonomi un patstāvīgi, prot aizstāvēt savas domas un viedokli, taču vienlaikus spēj uzticēties citiem, meklēt atbalstu un palīdzību, ja nepieciešams (Lyddon & Sherry, 2001).

Izvairīgi bailīgais piesaistes stils, sevī ietver negatīvu priekšstatu par sevi un negatīvu priekšstatu par citiem. Individīdi ar bailīgu piesaistes stilu vēlas izveidot emocionāli ciešas attiecības, bet saskaras ar grūtībām pilnīgi uzticēties otram. Viņi jūtas mazliet nekomfortabli, esot ciešās attiecībās ar citiem, jo uztraucas, ka tiks sāpināti, ja izveidos pārāk ciešas attiecības (Bartholomew & Horowitz, 1991). Tādēļ viņi visbiežāk izvairās veidot tuvas attiecības ar citiem, jo baidās no atraidījuma vai iespējamās atstumšanas (Bartholomew & Horowitz, 1991; Lyddon & Sherry, 2001).

Ar attiecībām pārņemtais piesaistes stils sevī ietver negatīvu priekšstatu par sevi un pozitīvu priekšstatu par citiem. Individīdi ar attiecībām pārņemtu piesaistes stilu jūtas nekomfortabli bez ciešām emocionālām attiecībām, tādēļ vēlas emocionāli tuvas attiecības ar citiem, bieži vien uzskatot, ka citi nevēlas veidot tik ciešas attiecības, vai arī, ka citi šīs attiecības nenovērtē tik ļoti, cik tās novērtē viņi (Bartholomew & Horowitz, 1991). Šie indivīdi meklē atzinību no apkārtējiem, tādā veidā cenšoties sevi pārvarēt un tikt galā ar savas nepilnvērtības izjūtu. Viņi bieži jūtas nomākti, apjukuši un trauksmaini. Sevi šie cilvēki uztver negatīvi, bet citus – pozitīvi, bieži idealizētā veidā, līdz ar to viņi meklē pieņemšanu un atzinību no citiem, sagaida, ka apkārtējie piepildīs viņus ar mīlestību, kuru viņi neizjūt paši pret sevi. Saņemot attiecībās noraidījumu, viņi tiecas vainot sevi (Lyddon & Sherry, 2001).

Izvairīgi noraidošais piesaistes stils sevī ietver pozitīvu indivīda priekšstatu par sevi un negatīvu priekšstatu par citiem. Individīdi, kuriem raksturīgs izvairīgais piesaistes stils, pakāpeniski kļūst pašpietiekami, radot sevī neievainojamības izjūtu. Viņi cenšas izvairīties no tuvām attiecībām, lai pasargātu sevi no iespējamās vilšanās, tādēļ jūtas komfortabli bez ciešām emocionālām attiecībām. Viņam ir svarīgi justies neatkarīgiem un pašpietiekamiem, nepaļauties uz citiem cilvēkiem (Bartholomew & Horowitz, 1991). Priekšstats par sevi ārēji ir pozitīvs, taču pēc būtības tas ir pseidopozitīvs, jo veidojies kā aizsardzība pret iekšēju

nedrošības izjūtu. Individīdiem ar šo piesaistes stilu ir grūtības paust jūtīgumu un mīlestību. Individīdi ar izvairīgi noraidošo piesaistes stilu izvairoties no tuvām attiecībām un radot citiem priekšstatu par savu neatkarību un neievainojamību aizsargā sevi no potenciālas vilšanās (Lyddon & Sherry, 2001).

Piesaiste un atšķirtība

Atšķirtība no piesaistes personas ir nozīmīgs attīstības process, kas nodrošina nozīmīgu adaptācijas konsekvenci pusaudžiem un jauniešiem. Atšķirtība- atdalīšanās var tik definēts kā process, kad iekšējais darbības modelis par sevi attiecībās ir atjaunots jaunām attiecību pieredzēm. Tiek minēts, ka psiholoģisko atšķirtības procesu labāk var izprast ar piesaistes teorijas palīdzību. Piesaiste ir viena no nozīmīgajiem faktoriem, kas ietekmē atšķirtības procesu, tādēļ piesaistes attiecībās izveidojies iekšējais darbības modelis nosaka, kāds būs process. Drošas piesaistes attiecībās atbalstoša piesaistes persona veicina sekmīgu atšķirtības procesu, kas ietver pakāpenisku atbildības nodošanu jauniešiem un veicina nobriedušu attiecību pamatu starp jauniešiem un piesaistes personu (Steinberg, 1981; Bornstein, 1995, kā minēts Simmons, 2008). Atšķirtības procesu pozitīvi var ietekmēt vecāki, kuru attiecību modelis jauniešiem sniedz drošību, tādējādi veicinot jaunieša individualitātes izteiksmi (Lapsley & Edgerton, 2002), kas nodrošina drošu pamatu posmā, kad jauniešiem jāpāriet pieaugušo dzīvē (Rice, Cole & Lapsley, 1990, kā minēts, Simmons, 2008).

Daniels Lapsleis un Džeisons Edgertons (Danie Lapsley and Jason Edgerton) pētījumā par atšķirtību- atdalīšanos un pieaugušo piesaistes stiliem, tiek minēts, ka jaunieši, kuri studē koledžā un kuru piesaiste tiek raksturota kā droša un izvairīgi noraidošā, raksturīga lielāka psiholoģiskā neatkarība no vecākiem. Savukārt, jauniešiem, kuru piesaiste tiek raksturota kā izvairīgi bailīga un ar attiecībām pārņemta, raksturīgāka lielāka psiholoģiskā atkarība no vecākiem. Pētījumu autori rezultātus saista ar piesaistes attiecībām un izveidotajiem iekšējās darbības modeļiem (Lapsley & Edgerton, 2002). Arī citi pētījumi parāda līdzīgus rezultātus. Ar attiecībām pārņemtais un bailīgi izvairīgais piesaistes stils saistīts ar disfunkcionālu atkarību, atšķirtības- atdalīšanās grūtībām no piesaistes personas (Boyd & Bee, 2006; Kins, Beyers & Soenes, 2013, kā minēts Simmons, 2008). Pētījumi ļauj secināt, ka skolēniem, kuru piesaistes stils raksturojams ar bailīgi izvairīgu un ar attiecībām pārņemtu piesaisti, ir grūtāk izturēt atšķirtību no piesaistes personas.

Piesaistes teorijā ir apskatīta arī ilgstošas atšķirtības ietekme uz piesaisti. Tiek minēts, ka atšķirtībai no piesaistes personas var būt gan pozitīvi, gan negatīvi aspekti. No aizsardzības viedokļa raugoties atšķirtība un atkal tikšanās ar piesaistes personu sniedz

indivīdam tūlītēju drošību. Traumatiskās piesaistes attiecībās, atšķirtība no piesaistes personas var ierobežot traumējošu piesaistes uzvedību. Tomēr pētījumos vairāk tiek minēts par atšķirtības no piesaistes personas negatīvajiem aspektiem. Ir veikti daudzi pētījumi, kas parāda, kā piesaistes pārāvums negatīvi ietekmē emocionālo un psiholoģisko attīstību. Atšķirtība no piesaistes personas, ģimenes, kā arī īslaicīga ģimenes zaudējuma pieredze ir riska faktori veselības problēmu attīstībai bērnībā un pieauguša cilvēka dzīves laiks (Bettmann & Karikari, 2013). Individīdi, kuri ir pieredzējuši traumatisku šķiršanos no vecākiem, raksturīga neuzticēšanās citiem, zema pašcieņa, garastāvokļa traucējumi, ieskaitot depresiju un nemieru, kā arī vājas sociālās prasmes un uzvedības traucējumi (Simmons, 2008; Robst et al., 2012; Bettmann & Karikari, 2013). Individīda ierastās dzīves vietas maiņa var radīt nozīmīgas negatīvas attīstības sekas. Atkārtota šķiršanās kavē drošas piesaistes attīstību un spējas veidot tuvas attiecības nākotnē (Simmons, 2008; Robst et al., 2012; Bettmann & Karikari, 2013).

Pētījumos tiek minēts, ka vecāki bērni un pieaugušie var līdzīgi reaģēt uz šķiršanos. Šķiršanās un piesaistes personas nepieejamība katrā vecumā var radīt draudus emocionālai un psiholoģiskai labklājībai. Pētījuma veicēji apgalvo, ka vecāki bērni un pieaugušie vairāk saskata draudus piesaistes personas nepieejamība, kad komunikācija ir pārrauta, pagarinātās prombūtnes, emocionāla atšķirtības, atsvešināšanās, noraidošas attieksmes rezultātā, sarauta komunikācija rada trauksmi, dusmas, skumjas, līdzīgas reakcijas kādas parāda bērni šķiršanās brīdī no piesaistes personas (Kobak & Madsen, 2008, kā minēts, Bettmann & Friedman, 2013).

Pētījumā par ilgstošu atšķirtību, ilgām pēc mājām un piesaistes personas, tiek minēts, ka indivīda piesaistes stils var izraisīt noteiktus sociālā atbalsta kognitīvus un uzvedības aspektus, kas mazina vientulības izjūtu atšķirtības gadījumos. Ilgstošas atšķirtības kontekstā ilgas pēc mājām tiek raksturots kā distress vai traucējums, ko rada gaidāma vai jau notikusi došanās prom no mājām, un to raksturo akūtas ilgas un ar mājām un piesaistes objektu pārņemtas domas (Thurber & Walton, 2007). Pētījuma autori secina, ka indivīdiem ar drošu piesaisti ir vieglāk kontrolēt savas emocijas, kas arī mazina viņu ilgošanās pēc mājām izjūtu. Līdz ar to var pieņemt, ka drošā piesaiste kalpo kā aizsardzības mehānisms, kas samazina iespēju izjust intensīvu distresu, ko rada ilgas pēc mājām un piesaistes personas (Arslan, Dilmaç & Hamarta, 2009; Thurber & Walton, 2007).

Indivīdi ar attiecībām pārņemtu piesaistes stilu izjūt spēcīgas ilgas pēc mājām un piesaistes personas, ko pastiprina negatīvais priekšstats par sevi, emocionalitāte un nepieciešamība pēc attiecībām. Savukārt indivīdi ar bailīgi izvairīgu un noraidošu piesaistes

stilu līdzīgi kā drošais piesaistes stils necieš no ilgām pēc mājām. Spēja būt pašpietiekamam un vēlme distancēties no attiecībām lielā mērā nosaka šo indivīda spēju pārvarēt atšķirtību no mājām un piesaistes personas (Thurber & Walton, 2007).

Indivīdi ar drošu piesaisti un izvairīgi noraidošu piesaisti spēj labāk pielāgoties un adaptēties skolā. Šie indivīdi izjūt mazāku atšķirtības trauksmi no piesaistes personas. Lielākas grūtības spējā pielāgoties un adaptēties skolas vidē parāda indivīdi ar izvairīgi bailīgu un ar attiecībām pārņemto piesaistes stilu, izjūtot trauksmi situācijās, kad piesaistes persona nav klātesoša. Pozitīvs priekšstats par sevi mazina indivīda trauksmi, savukārt negatīvs priekšstats pastiprina negatīvas emocijas kā bailes, nedrošība, trauksme (Kennedy & Kennedy, 2004; Wintre & Yaffe, 2000, kā minēts Simmons, 2008).

Pētījumos tiek minēts, ka mācības koledžā, līdzvērtīgi mācībām internātskolā, kas saistās ar attālumu un atšķirtību no piesaistes personas, piesaistes attiecības un iekšējie darbības modeļi nosaka indivīda spēju pielāgoties skolas videi, spēju būt pašpietiekamam un neatkarīgam no piesaistes personas. Tie ir nozīmīgi faktori, kas nosaka jaunieša sociālo, emocionālo labklājību, akadēmisko pielāgošanos, attiecību veidošanas spējas, ieskaitot romantiskās attiecības, pašorganizētību un pašpietiekamību (Kennedy & Kennedy, 2004; Kenny & Rice, 1995, kā minēts Simmons, 2008).

Pētījumi ļauj secināt, ka atšķirtība no piesaistes personas var ietekmēt indivīda psiholoģisko stāvokli jebkurā vecumā.

Indivīdiem ar drošu, izvairīgi noraidošu un bailīgu piesaistes stilu, raksturīga lielāka psiholoģiskā neatkarība no vecākiem, izjūtot mazāku ilgām pēc mājām sajūtu un atšķirtības trauksmi no piesaistes personas. Indivīdiem ar attiecībām pārņemtu piesaistes stilu raksturīgāka lielāka psiholoģiskā atkarība no vecākiem, izjūtot lielāku atšķirtības trauksmi un ilgas pēc mājām, grūtībām adaptēties skolas videi.

Internātskolas vide kā traumatisks faktors

Internātskola ir valsts dibināta iestāde, kas īsteno pamata vai vidējās izglītības programmu un vienlaicīgi nodrošina izglītojamo diennakts aprūpi un audzināšanu. Vispārīzglītojoša skola, kurā skolēni dzīvo un mācās. Atsevišķas skolas var būt ar īpašu novirzienu, t. i., specializētas, piem., mūzikā, sportā, mākslā, nedzirdīgo vai neredzīgo izglītībai u. tml. (Beļickis et al., 2000; Ļubkina & Patapova, 2010).

Darbā apkopoti ir ārvalstu pētījumi, kas parāda citu valstu raksturīgās iezīmes. Jāmin, ka starp internātskolām Latvijā un ārzemēs pastāv dažas būtiski atšķirīgas, individuālās vides iezīmes: skolēnu sastāvs, pedagoģiskais process, sadzīves iezīmes. Latvijā, internātskolu paraugnolikums paredz, ka daļa skolēnu kas tiek uzņemti skolā ir no maznodrošinātām un trūcīgām ģimenēm. Savukārt ārvalstu internātskolās, nereti mācās skolēni no sociāliekonomiski nodrošinātām ģimenēm. Atšķirtība starp ģimeni un vecākiem var būt ilgstošāka, jo skolēni internātskolā var mācīties un dzīvot visu mācību gadu vai semestri (Bamford, 1967). Nozīmīgs, vienojošs faktors ir atšķirtība no ģimenes un vecākiem, ierobežotas kontaktēšanās iespējas ar saviem ģimenes locekļiem (Bamford, 1967; Ļubkina & Patapova, 2010).

Vairāki apkopotie pētījumi parāda, ka skolēniem, kuri agrā vecumā uzsāk mācības internātskolā, piesaistes personas emocionālais un fiziskais zaudējums rada nozīmīgu traumu. Skolēni, kas mācās internātskolā un kuru attiecības ar piesaistes personu ir pārrautas, raksturīgi traumas simptomi, kā depresija, trauksme, dusmas, attiecību un intimitātes problēmas. Šie skolēni ir emocionāli jūtīgi, izjūt vientulības sajūtu, bailes un aizvainojumu (Schaverien, 2011, Schaverien, 2004; Svetlanova, 2010; Power, 2007). Raksturīgas uzvedības problēmas, antisociāla uzvedība, alkohola un narkotisko vielu lietošana (Cookson, 2009).

Tiek minēts, ka ilgstošs emocionāls un psiholoģisks diskomforts internātskolas skolēniem, stress, atšķirtība no ģimenes un vecākiem, skolēna antisociāla uzvedība un zems ģimenes sociāliekonomiskais statuss ir riska faktori dzīves spēkam, kas ietekmē indivīda pārvarēšanas un pielāgošanās spējas traumas gadījumā (Stout & Kipling, 2003).

Psiholoģiskā ietekme uz agrīnu un ilgstošu atšķirtību no piesaistes personas un mājām ietekmē piesaistes modeļus. Pētījumā par piesaistes stiliem skolēniem, kuri mācās internātskolā tiek minēts, ka skolēni ar *drošu piesaisti*, kuru piesaistes attiecības ar piesaistes personu raksturojas ar drošību, atbalstu, savstarpējo vajadzību saskaņošanu, mācības internātskolā un atšķirtība no piesaistes personas rada nozīmīgas piesaistes, piesaistes attiecību un iekšējo darbības modeļu pārmaiņas. Piesaistes personas emocionālais un fiziskais

zaudējums rada emocionālas un psiholoģisk ciešanas, bailes, ilgas, nedrošību un noraidījumu, kā rezultātā skolēni ar drošu piesaisti kļūst līdzīgi skolēniem ar nedrošu piesaistes stilu. Sākotnēji izstrādātais pozitīvais iekšējās darbības modelis par citiem, ka citi ir uzticami, kuri sniedz rūpes, atbalstu un nepieciešamo uzmanību tiek mainīts, kas ietekmē attiecību veidošanu ar apkārtējiem. Pētījumā minēts, ka skolēni ar drošu piesaisti ir emocionāli jūtīgāki salīdzinājumā ar skolēniem ar nedrošu piesaisti, kuri savu emocionālo un psiholoģisko ievainojumu cenšas izstumt no savas pieredzes, tā cenšoties pasargāt sevi. Tiek minēts, ka arī skolēni ar drošu piesaisti ilgstošu emocionālu diskomfortu nepieļauj. Piesaistes personas emocionālais un fiziskais zaudējums tiek noliegts, kas ietekmē aizsardzības faktoru rašanos un raksturo drošas piesaistes līdzību nedrošai piesaistei (Power, 2007).

No otras puses, pētījumos ir minēts, ka indivīdi ar drošu piesaisti spēj izmantot piesaistes figūru kā drošo pamatu, kas iedrošina pētīt apkārtējo vidi, un šie indivīdi ir lielākā mērā gatavi plašākai apkārtējās vides izpētei arī bez fiziskas piesaistes personas klātbūtnes. Indivīdiem ar drošu piesaisti ir vieglāk kontrolēt savas emocijas, kas arī mazina viņu atšķirtības ietekmi no piesaistes personas un ilgošanās pēc mājām izjūtu. Līdz ar to var pieņemt, ka drošā piesaiste kalpo kā aizsardzības mehānisms, kas samazina iespēju izjust intensīvu distresu, ko rada šķiršanās, atšķirtība no piesaistes personas un ilgas pēc mājām (Arslan, Dilmaç & Hamarta, 2009).

Skolēni, kuriem raksturīgs *izvairīgi bailīgais piesaistes stils*, ir labāk spējīgi pielāgoties situācijām, kurās izjūt emocionālu diskomfortu, kā mācības internātskolā, jo līdzvērtīgs emocionāls diskomforts tiek izjūts arī piesaistes attiecībās. Skolēni ar bailīgo piesaisti izmanto negatīvas pielāgošanās stratēģijas, kas novērš uzmanību no galvenā iemesla, kas skolēnam rada emocionālas ciešanas un sāpes. Sākotnēji izjustais distres un trauksme pārtop fiziskos vai psihosomātiskos simptomus, tā cenšoties pārvarēt savu vientulības izjūtu (Power, 2007).

Skolēni, kuri mācās internātskolā un kuriem raksturīgs ar *attiecībām pārņemtais piesaistes stils*, ir emocionāli un psiholoģiski visjūtīgākie ilgstošas atšķirtības ganījumā no piesaistes personas. Mācības internātskolā skolēniem ar attiecībām pārņemto piesaistes stilu ir īpaši traumatiskas, jo ik dienas tiek izjusta trauksme, spriedze, dusmas, un ilgas pēc mājām. (Schaverien, 2011; Power, 2007). Skolēni ar attiecībām pārņemto piesaistes stilu traumatiskas situācijas uztver ļoti spēcīgi, tādēļ šie skolēni nespēj apslēpt savu emocionālo un psiholoģisko diskomfortu, parādot emociju kontroles grūtības. Šādi skolēni mazāk vērsti uz izaugsmi un mācību sasniegumiem Skolēniem ir grūti adaptēties skolas vidē, jo daudz enerģijas tiek patērēts cenšoties pievērst piesaistes personas uzmanību, par nepieciešamību pēc rūpēm

(Power, 2007). Pētījumā tiek minēts, ka skolēni ar attiecībām pārņemto piesaistes stilu neslēpj savas izjūtas, viņi tiecas paust distresu kā rūpju saņemšanas veidu no piesaistes personas, un lai gan ir pieredzēta atšķirtība un nevērība no piesaistes personas, skolēni spēj saglabāt uzticību piesaistes personai, ko varētu skaidrot ar izteikto nepieciešamību pēc interpersonālām attiecībām, kurās skolēni ar attiecībām pārņemto piesaistes stilu gūst drošību (Power, 2007). Tiek secināts, ka skolēni, kuriem raksturīgs ar attiecībām pārņemtais piesaistes stils spēcīgi izjūt distresu, kas ir trauma un nenoliedzami saistās ar nevērību no piesaistes personas (Power, 2007).

Skolēni ar *noraidošo piesaistes stilu*, internātskolas vidē var iekļaut kā skolēnu ar drošu piesaisti, jo šādi skolēni jūtas pietiekami stipri un spējīgi, ko var skaidrot ar pozitīvo priekšstatu par sevi un pašpietiekamību. Šie skolēni ir spējīgi pakļauties skolas noteikumiem un mazliet izrādīt, ka viņi ievēro tos. (Bartholomew & Horowitz, 1991; Power, 2007).

Tomēr ne visos gadījumos var apgalvot, ka pastāv savstarpēja saistība starp nedrošu piesaistes stilu, distresu, trauksmi, depresiju un intensīvu ilgu un atšķirtības izjūtu pēc piesaistes personas, un mājām. Pašas vecāka un bērna attiecības šī stila ietvaros ir saistītas ar paaugstinātu trauksmes un depresijas līmeni bērnam. Nereti tieši atšķirtība no mājām, kur bērns nesaņem pietiekošas emocionālas rūpes un atsaucību, bērnam ar nedrošu piesaistes stilu var mazināt trauksmes un depresijas izjūtu, ja bērnam ir iespēja saņemt rūpes, atsaucību un pozitīvu uzmanību no citiem pieaugušajiem vai vienaudžiem, viņam ir skaidras robežas, noteikumi un viņam biežāk ir iespēja iesaistīties aktivitātēs ar vienaudžiem pieaugušā klātbūtnē (Thurber, Patterson, & Mount, 2007).

Pētījumi ļauj secināt, ka mācības internātskolā, kas saistās ar atšķirtību no piesaistes personas nozīmīgi ietekmē skolēnu emocionālo un psiholoģisko stāvokli, rada traumu un nozīmīgus traumas simptomus, ietekmē piesaistes un iekšējo darbības modeļu maiņu. Savukārt citi pētījumi ierosina, ka pašas nedrošās piesaistes attiecības raksturojas ar paaugstinātu distresu, kas ļauj secināt, ka mācības internātskolā un atšķirtība no piesaistes personas nepaaugstinās emocionālā diskomforta intensitāti, nerisinot traumatisko simptomu izteiktību.

Piesaiste un traumas simptomi

Daudzos pētījumos ir uzsvērts, ka bieža šķiršanās un pārrauta aprūpe ietekmē jebkuru piesaisti, kas rada nozīmīgu traumu. Traumatiska pieredze, īpaši bērnībā ietekmē piesaisti, tādejādi radot turpmāku traumas ciklu, iekšēju distresu un atsvešināšanos no personas, kas sniedz drošību (Barker, 2010). Ja šķiršanās gadījumi netiek risināti, sāpes no atkārtotas neatrisinātas šķiršanās, ilgstošas skumjas un nenoteikts piesaistes personas zaudējums var būt par iemeslu, kas ietekmē indivīda sociālo, psiholoģisko un fizioloģisko stāvokli (Bowlby, 1988; Barker, 2010).

Traumas gadījumā indivīds ir pieredzējis ārkārtīgi satraucošu notikumu, kas atstāj negatīvas sekas, tādas kā attiecību un uzvedības problēmas, psiholoģiskus traucējumus, kā depresija, bailes, disociācija un pēctraumatiskais stresa sindroms (Barker, 2010).

Amerikas psihiatru asociācija DSM-IV-TR (American Psychiatric Association, *DSM-IV-TR*, 2000) traumu definē kā notikumu, kas apdraud cilvēka dzīvību. Tiek minēts, ka traumu var uzskatīt arī no vecākiem pieredzētu emocionālu vai fizisku nevērību un atstāšanu novārtā, ko var raksturot kā piesaistes traumu. Piesaistes trauma bērnībā ir īpaši traumatiska, jo tā ietekmē indivīda psiholoģisko, sociālo, emocionālo un fizisko attīstību visa mūža laikā (Bowlby, 1988; Barker, 2010).

Depresija ir viena no visbiežāk minētajām ar traumu saistītām problēmām, kas ir kā rezultāts pieredzētam ilgstošam iekšējam emocionālam stresam (Purnell, 2010). Piesaistes teorija ir viena tām integratīvajām teorijām, kas piedāvā integrētu kognitīvu-starppersonu pieeju depresijas izpētē, aplūkojot intrapersonālu un starppersonu faktoru savstarpēju mijiedarbību pusaudžu un pieaugušo depresijas attīstībā. Ir daudz pētījumu, kuros konstatēta statistiski nozīmīga saistība starp izvairīgi bailīgo un izvairīgi noraidošo piesaistes stilu un depresijas simptomiem bērniem, pusaudžiem un pieaugušajiem (Shaver, Schachner, & Mikulincer, 2005, kā minēts Adabel & Hankin, 2009). Tāpat pētījumos ir konstatēts, ka izvairīgi bailīgais un izvairīgi noraidošais piesaistes stili ir saistīti ar trauksmes simptomiem pusaudžu un pieaugušo vecumā (Hankin et al., 2005, kā minēts Adabel & Hankin, 2009). Šādu saistību konstatēšana varētu liecināt par to, ka indivīdi ar izvairīgi bailīgo un izvairīgi noraidošo piesaistes stiliem ir lielākā mērā predisponēti trauksmes un depresijas simptomiem (Davila et al., kā minēts Adabel & Hankin, 2009). Abi nedrošie piesaistes stili – izvairīgi bailīgais un izvairīgi noraidošais – veicina vēlāku emocionālu distresu, neskatoties uz sākotnēju simptomu kontroli. Šie abi stili arī dzan noteica vēlākās trauksmes un depresijas simptomu izmaiņas, kas liecina par to, ka gan izvairīgi bailīgais, gan izvairīgi noraidošais

piesaistes stils faktiski uzskatāmi par riska faktoriem depresijas un trauksmes simptomu attīstībā. Pētījumi parāda, ka nedrošas piesaistes indivīdi ir vieglāk pakļauti ievainojumam un tādiem faktoriem kā depresija un trauksme (Roberts, Gotlib, & Kassel, 1996), nedroša piesaiste ir pozitīvi saistīta ar depresiju (Bifulco, Moran, Ball, & Bernazzani, 2002). Savukārt drošais piesaistes stils parāda negatīvu saistību ar depresiju (Armstend, et. al, 1990).

Kā nākamo traumas simptomu var minēt *trauksmi*. Trauksme ir konflikta un diskomforta sekas un galvenokārt atspoguļo nezināma iemesla iekšēju stresu vai diskomfortu, kuru iemesls ir nezināms. Trauksme var būt arī kā baiļu un uzbudinājuma stāvoklis, kādā indivīds atrodas, jūtoties apdraudēts. Trauksme indivīdā parasti izsauc tādas emocijas kā uzbudinājumu, iekšēju spriedzi, nedrošību, diskomfortu, bailes, paniku, apjukumu u.c. (Spielberg, Gorsuch & Lushene, 1970, kā minēts Arslan, Dilmac, & Hamarta 2009).

Teorētiskajā un pētnieciskajā literatūrā par piesaistes un trauksmes jēdziens tiek plaši skaidrots. Saskaņā ar Boulbija teoriju, pieaugušo trauksmes pirmsākumi meklējami bērnības pieredzē, jo piesaistes procesu izpēte sniedz daudz informācijas trauksmes izpētē. Pētījumā, kurā tika analizēta trauksme un kontroles lokuss piesaistes stila ietvaros, tika konstatēts, ka trauksme kā rakstura iezīme ir augstāka indivīdiem ar izvairīgi bailīgo piesaistes stilu, indivīdiem ar attiecībām pārņemto piesaistes stilu un indivīdiem ar izvairīgi noraidošo piesaistes stilu nekā indivīdiem ar drošo piesaistes stilu. Indivīdiem ar izvairīgi bailīgo piesaistes stilu trauksmes līmenis bija statistiski nozīmīgi augstāks nekā indivīdiem ar izvairīgi noraidošo piesaistes stilu. Šie rezultāti liecina par to, ka studentiem ar drošo un izvairīgi noraidošo piesaistes stilu ir raksturīgs zemāks trauksmes līmenis nekā abu pārējo piesaistes stilu pārstāvjiem (Arslan, Dilmac, & Hamarta 2009).

Drošais piesaistes stils ir pozitīva sevis un citu vērtējuma kombinācija, līdz ar to indivīdiem ar šo piesaistes stilu raksturīgs zems trauksmes un zems izvairīšanās līmenis. Izvairīgi noraidošā piesaistes stila pārstāvjiem raksturīgs augsts pašcieņas līmenis: viņu aizsardzība ir neatlaidība un kontroles nostiprināšana attiecībās. Ar attiecībām pārņemtā piesaistes stila pārstāvji raksturojas ar negatīva sevis skatījuma un pozitīva citu skatījuma kombināciju, līdz ar to viņi raksturojas augstu trauksmes līmeni un zemu izvairīšanās līmeni. Izvairīgi bailīgā piesaistes stila pārstāvjiem raksturīgs negatīvs priekšstats par sevi un negatīvs priekšstats par citiem kombinācija, līdz ar to indivīdi ar šo piesaistes stilu raksturojas ar augstu trauksmes līmeni un augstu izvairīšanās līmeni (Arslan, Dilmac, & Hamarta 2009; Cummings-Robbeau, Lopez, & Rice, 2009).

Dusmas ir negatīvas emocijas, kas ir rezultāts, ja netiek sasniegts izvirzītais mērķis vai noteikta vajadzība. Piesaistes teorijā plaši tiek apskatīta dusmu un piesaistes savstarpējā

saistība. Individīdiem ar izvairīgi bailīgu un ar attiecībām pārņemto piesaisti uzvedību var raksturot kā agresīvu un naidīgu, lielākā mērā izrāda paaugstinātu dusmu un naidīguma līmeni un iesaistās partnerattiecībās, kas raksturojas ar augsta līmeņa agresiju pretstatā indivīdiem ar drošo piesaisti un izvairīgi noraidošo piesaisti (Cummings-Robeau, Lopez, & Rice, 2009). Interesanti, ka indivīdiem ar izvairīgi noraidošo piesaisti ir tendence apslāpēt savas dusmas, izrādot intensīvāku psiholoģisko trauksmi un atzīmējot citu uzvedību kā naidīgu (Mikulnicer, 1998, kā minēts Cummings-Robeau, Lopez, & Rice, 2009).

Trauma var dziļi ietekmēt arī indivīda *seksuālās problēmas*, kas rada disfunkcionālus uzvedības modeļus, kā seksuālās uzvedības disfunkcija un trauksme, nepārvaramas seksuālas domas un apsēstību. Šādi simptomi var tikt saistīti indivīdiem, kuriem ir pārrautas piesaistes attiecības, un kurus var izprast pētot saistību starp seksuāliem simptomiem un piesaistes pieredzi. Daudzas no grūtībām ko indivīds pieredz attiecībās, kā seksuālās problēmas un disfunkcionālā uzvedība, saistās ar bērnībā pieredzētām piesaistes grūtībām. Laika gaitā šie mehānismi nostiprinās un ietekmē intimitāti veidojot ciešas attiecības (Faisandier, Taylor, & Salisbury, 2012; Impett, Gordon, & Strachman, 2008).

Apkopotie pētījumi parāda, ka drošā piesaistes stila pārstāvjiem ir pietiekami attīstītas intimitātes spējas, kas ir nozīmīgas veselīgu attiecību veidošanā un psiholoģisko labklājību veicinošas seksuālās uzvedības piekopšanā. Šiem indivīdiem raksturīga pozitīva attieksmē pret monogāmām attiecībām, pozitīvas emocijas pret seksuālo pieredzi, kā arī dzīves laikā šiem cilvēkiem ir mazāk seksuālo partneru (Gentzler & Kerns, 2004, kā minēts Faisandier, Taylor, & Salisbury, 2012; Impett, Gordon, & Strachman, 2008). Pretstatā drošās piesaistes pārstāvjiem, indivīdiem ar nedrošo piesaisti, spējas veidot intīmas attiecības ar citiem ir mazāk attīstītas saistībā ar noraidošu, neatsaucīgu, nekonsekventu uzvedību no piesaistes personas puses. Tā rezultātā attiecības, ko veido indivīdi ar šo piesaistes stilu, raksturojas ar destruktīvu seksuālu uzvedību, intimitātes trūkumu un citām psiholoģiskām grūtībām (Faisandier, Taylor, & Salisbury, 2012; Impett, Gordon, & Strachman, 2008). Kaut arī indivīdi ar izvairīgi noraidošo piesaistes stilu partnerattiecības raksturo ar nepatiku pret intimitāti un pieķeršanos seksuālajās attiecībās, tomēr viņi lielā mērā pieņem un piedalās nejauša rakstura seksuālas attiecības. Individīdi ar izvairīgi noraidošo piesaisti neuzskata emocionālo intimitāti par priekšnoteikumu fiziskai intimitātei, kas varētu liecināt par šo indivīdu bailēm no intimitātes un tuvības (Gentzler & Kerns, 2004, kā minēts Stinson, 2010). Savukārt indivīdi ar izvairīgi bailīgu piesaistes stilu iesaistās seksuālās attiecībās ar mērķi pazemināt nedrošības izjūtu, veidot galēju tuvību ar partneri un pat iesaistīties negribētās seksuālās attiecībās, lai tikai partneris viņu mīlētu arvien vairāk un vairāk (Schachner &

Shaver, 2004, kā minēts Stinson, 2010). Individīdi ar attiecībām pārņemto piesaisti ļoti strauji kļūst emocionāli un fiziski intīmi, jo vēlas piepildīt savu vajadzību pēc drošības un mīlestības. Līdz ar to šāda seksuāla uzvedība ir uzskatām par disfunkcionālu, jo pamatā šādām attiecībām ir bailes no zaudējuma un partnera noraidījuma.

Disociāciju raksturo kā aizsardzības un stresa pārvarēšanas mehānismu, kas ir psiholoģisks process, kad uztvertā informācija tiek virzīta un integrēta uz gaidītajām jeb vēlamajām asociācijām. Disociācija ir kā apziņas bēgšana no traumatiskās pieredzes, kas var ietekmēt pareizu to funkcionēšanu, kas attīsta iekšēju pierastu veidu, kā pārvarēt stresu (Purnell, 2010; Chavez, 2011).

Pētījuma rezultāti parāda, ka nav saistība starp drošu piesaistes stilu un disociāciju. Pusaudži ar drošu piesaistes stilu parāda labākas adaptācijas spējām traumas gadījumā. Arī ar attiecībām pārņemtais piesaistes stils negatīvi saistīts ar disociāciju. Savukārt izvairīgi noraidošais piesaistes stils parāda nozīmīgu saistību ar disociāciju, līdzīgu saistību parāda pusaudži ar izvairīgi bailīgo piesaistes stilu (Coe, Aransky, & Reto, 1995). Disociācija piesaistes kontekstā tiek saistīta ar aizsardzības mehānismiem un izstrādātiem negatīviem iekšējiem darbības modeļiem, ko saista ar pieredzētu traumu. Tiek minēts, ka disociācija saistīta ar zemu dzīvesspēka rādītāju, un nozīmīgi prognozē pēctraumatiskā stresa attīstību (Chavez, 2011).

Pēctraumatiskais stresa sindroms ir traucējums, kas attīstās pēc traumatiska stresa. To raksturo arī kā smagu trauksmi, kas var attīstīties pēc negatīvas ietekmes vai notikuma un rada psiholoģisku traumu Spēcīgs nepārtraukts stress, līdzīgi kā piesaistes trauma, kas saistās ar nevērību un sistemātisku ilgstošu atšķirtību no piesaistes personas, var būt viens no iemesliem pēctraumatiskajam stresa traucējumam (Purnell, 2010).

Pētījumā par piesaistes stiliem, traumatisko pieredzi un pēctraumatiskā stresa traucējumiem, pētījuma rezultāti parāda, ka drošs piesaistes stils ir saistīts ar mazākiem pēctraumatiskā stresa simptomu rādītājiem, vienu vai trīs mēnešus pēc traumas. Tiek minēts, ka nedroša piesaiste nozīmīgi prognozē pēctraumatiskā stresa traucējumus. Ar attiecībām pārņemtais piesaistes ir saistīts ar vis augstāko pēctraumatiskā stresa rādītāja līmeni. Izvairīgi bailīgais un izvairīgi noraidošais piesaistes stils ir saistīts ar pēctraumatiskā stresa simptomiem (Benoit et al., 2009). Citi pētījuma rezultāti parāda, ka negatīvs priekšstats par sevi nozīmīgi saistīts ar pēctraumatisko stresu, bet šāda saistība nepastāv starp negatīvu „citi” vērtējumu un pēctraumatisko stresu (Muller, Sicoli & Lemieux, 2000).

Arī *identitātes neskaidrība* ir minēta, kā viena no traumas simptomiem. Identitāte ir process, kas apvieno indivīdu ar citu indivīdu vai grupu, pamatojoties uz izveidoto

emocionālo saikni, iekļaujot savā iekšējā pasaulē un pieņemot kā savas normas, vērtības un uzvedības paraugus. Bieži identifikācijas jēdziens tiek saistīts ar indivīda priekšstatu veidošanu par sevi, „es” tēlu, viņa pašvērtējumu, attieksmi pret citiem un sevi. Par identitātes veidošanās rosinātāju sākumā kalpo vecāku izvirzītās vērtības, kuru pamatā ir individuāli pozitīva attieksme pret bērnu. Ja bērnam tiek liegta tuvu un draudzīgu pieaugušo sabiedrība, tad viņa attīstībai un identitātei piemīt īpatnējs raksturs, kas saistīsies ar identitātes neskaidrību. Tādēļ var secināt, ka piesaiste ir viena no nozīmīgajiem faktoriem, kas ietekmē identitātes veidošanās procesu (Benson, Harris, & Rogers, 1992; Baker, 2006).

Pētījumā par piesaisti un identitāti pusaudžiem tika pārbaudītas hipotēzes no piesaistes teorijas un identitātes teorijas, kas uzsver vecāku un bērnu attiecības un apkārtējās vides izpēti, attīstot personību. Pētījumu rezultāti parāda, ka droša piesaiste pozitīvi saistīta ar pusaudžu identitātes sasniegšanas statusu un negatīvi saistīta ar moratorija un identitātes difūzijas statusiem. Pusaudži ar attiecībām pārņemto un izvairīgi bailīgo piesaisti parāda pozitīvu saistību ar identitātes difūziju un moratoriju statusiem. Tika konstatēts, ka identitātes sasniegšana pusaudžiem ir saistīta ar zemu atšķirtības trauksmi no piesaistes personas un pozitīvām attiecībām ar vecākiem (Benson, Harris & Rogers, 1992; Baker, 2006). Pētījumu rezultāti parāda piesaistes nozīmīgo saistību ar pusaudžu identitāti procesu.

Spriedze ir psihofizioloģisks stāvoklis vai process, kas rodas, sastopoties ar notikumiem, kas tiek uztverti kā draudi fiziskajai vai psiholoģiskajai labklājībai. Process, kas sevī iekļauj dažāda veida novērtējumus, stresora pārvarēšanas darbības, un ja nepieciešams, jaunu uzvedības stratēģiju izstrādāšanu stresa situācijā. Nereti spriedze ir saistīta ar pašdestruktīvu uzvedību un dažādiem spriedzes samazināšanas veidiem un darbībām, kā atkarību izraisošu vielu lietošana un tīša sevis ievainošana. Pašdestruktīvas stratēģijas tiek izmantotas, lai mazinātu un atbrīvotos no spriedzes un spēcīga emocionāla diskomforta (Stepp et al., 2008; Barker, 2010).

Tiek minēts, ka attiecību problēmas un interpersonālais jūtīgums ir nozīmīgi faktori pašdestruktīvai uzvedībai un sevis ievainošanai. Droša piesaiste saistīta ar spriedzes pārvarēšanas resursiem, savukārt negatīvi saistīta ar negatīvām pārvarēšanas metodēm, kā alkohola vai narkotisko vielu lietošana (Baker, 2006). Nedroši piesaistes stili saistīti ar pašdestruktīvu uzvedību, domām par pašnāvību, alkohola un narkotisko vielu lietošanu (Landy, 2009; Stepp, et al., 2008). Vislielākais risks pašdestruktīvai, suicidālai uzvedībai tiek saistīts ar attiecībām pārņemto piesaistes stilu, salīdzinājumā ar izvairīgi bailīgo, noraidošo un drošo piesaistes stilu. Tiek minēts, ka indivīdi, kuri ir pieredzējuši atšķirtību vai nevērību no piesaistes personas ir vairāk pakļauti tīšai sevis ievainošanai un suicidālai uzvedībai (Stepp, et al., 2008).

Dzīvesspēks

Ja pieaugušais vai bērns sastopas ar traumatisku dzīves situāciju, īpaši esot atšķirtam vai zaudējot cilvēku, kuru mīl, spējas pārdzīvot emocionālas un fiziskas sāpes saistās ar indivīda dzīvesspēka līmeni.

Literatūrā neparādās vienotas dzīvesspēka definīcijas. Dzīvesspēks tiek definēts kā spēja izturēt un atgūties no nelaiemes (Goldstein & Brooks, 2006) un kā spēja pielāgoties un adaptēties no dzīves stresa un traumu gadījumiem (Mandleco & Peer, 2000, kā minēts Mallon, 2010). Dzīvesspēks nav vienīgi izturība vai spēcīgs temperaments, tas parāda, kā cilvēks uztver, novērtē un pārvar stresu, un izaicinājumus (Mallon, 2010).

Ar jēdzienu dzīvesspēks tiek saprasts arī relatīvi labas sekas vai turpmāka funkcionēšana, indivīdam piedzīvojot nelabvēlīgas situācijas, kas raksturojas ar nozīmīgu risku pielāgošanas spējām (Rutter, 2000, kā minēts Hjemdal, Friberg & Fossion, 2011). Dzīvesspēks tiek definēts arī kā process, spējas vai rezultāts veiksmīgai adaptācijai draudīgu apstākļu gadījumā. Tomēr biežāk dzīvesspēku apskata kā atgūšanos no traumas. Dzīvesspēks, kā komplekss faktors, kas nosaka indivīda elastīgumu, labas pārvarēšanas un atgūšanās spējas (Masten et al., 1990, kā minēts Mallon, 2010).

Dzīvesspēks ir tipiski saistīts ar risku, ievainojamību un aizsardzības faktoriem. Dzīvesspēks sevī ietver jau esošus aizsargājošos faktoros, kas paaugstina laba galarezultāta iespējamību. Tādēļ dzīvesspēka izpētē ļoti būtiska ir aizsargājošo un riska faktoru ietekmes identificēšana (Hjemdal, Friberg & Stiles, 2010; Friberg et al., 2003). Pastāv daudz elastīgu, ar dzīvesspēku apveltītu indivīdu raksturotāji un tie satur daudz dažādus aizsardzības faktoros, piemēram, prasmju efektīva pielietošana, augsta sociālā brieduma pakāpe, orientācija uz panākumiem, mērķi, sociālā izpratne un prosociāla uzvedība. Tāpat šiem indivīdiem raksturīga pozitīva paškonceptija un augsts iekšējās kontroles lokuss, viņiem ir augstāks optimisma līmenis, emocionālā stabilitāte, viņiem piemīt labas starppersonu attiecību spējas un viņi uztver dzīvi kā jēgpilnu un mērķiem piepildītu. Viņi tiecas iegūt augstāko izglītību un ir labi attīstījuši plānošanas un organizēšanas spējas (Hjemdal, Friberg & Stiles, 2010; Friberg et al., 2003). Starppersonu līmenī ģimenēs, kurām raksturīgs augsts dzīvesspēka līmenis, tās locekļi ir savstarpēji vienotāki un vairāk sniedz savstarpēju emocionālu atbalstu. Šādā ģimenē visiem ģimenes locekļiem ir skaidri noteikumi un likumi, kā arī tie kopīgi veido ģimenes vērtības (Cederblad, Dahlin, Hagnell & Hansson, 1993). Pētījumos atklāts, ka augstāks dzīvesspēka līmenis liecina par zemāku psiholoģisku simptomu līmeni, kā arī zināma līmeņa psihopatoloģijas neesamību (Hjemdal, Friberg & Stiles, 2010; Friberg et al., 2003).

Pētījumos par dzīvesspēku ir identificēti ļoti daudzi faktori, kas palīdz saglabāt psihisko veselību, veselības apdraudējuma vai psihosociālu traumu gadījumos.

Pieaugušo dzīvesspēka skala tika izveidota ar mērķi apkopot aizsargājošo faktoru pamatkopumu (Hjemdal, et al., 2011). Pētījumi liecina par trīs dzīvesspēka pamatraksturotāju saskanīgumu: 1) individuālās pozitīva rakstura īpašības; 2) ģimenes atbalsts un saskaņa; 3) atbalsta sistēmas ārpus ģimenes (Hjemdal, et al., 2011). Aplūkojot plašu literatūras klāstu, autori ir izdalījuši virkni dzīvesspēku aizsargājošos faktorus. Tie tika iedalīti sešos sekojošos faktoros, kas sevī aptver trīs savstarpēji saskaņotas ar dzīvesspēku saistītas aizsargājošo faktoru dominējošās kategorijas:

- 1) Sevis uztvere, raksturo indivīda pašaušanos uz savām spējām un spriedumiem, pašefektivitāti un realitātei atbilstošas gaidas;
- 2) Plānotā nākotne, raksturo indivīda spēju plānot tālāku nākotni, to, vai indivīds ir uz mērķi orientēts, un pozitīvu uztveri;
- 3) Sociālā kompetence, raksturo sociālo sirsnību un elastību, spēju nodibināt draudzību un pozitīvu humora izmantošanu;
- 4) Strukturēts stils, kas raksturo indivīda priekšroku, veidot un saglabāt ierasto kārtību, spēju būt organizētam, priekšroku skaidriem mērķiem un plāniem pirms noteiktas rīcības;
- 5) Ģimenes saskaņa, kas raksturo indivīda optimistisku skatījumu, lojalitātes vienam ģimenes loceklim pret citu esamību, savstarpēja atbalsta un atzinības esamību ģimenē, kā arī to, vai ģimenē vērtības tiek veidotas kopīgi vai haotiski, un vai ģimenes locekļiem patīk pavadīt kopā laiku vienam ar otru;
- 6) Sociālie resursi, kas raksturo sociālā atbalsta pieejamību, to, vai indivīdam ir kāda uzticības personas ārpus ģimenes (piemēram, draugi vai citi ģimenes locekļi, kas sniedz atzinību un iedrošinājumu), un to, vai indivīds var vērsties pie kāda ārpus ģimenes, ja nepieciešama palīdzība (Hjemdal, et al., 2011).

Kā jau tika secināts iepriekš, nepastāv vienotas dzīvesspēka definīcijas, bet visbiežāk dzīvesspēks tiek raksturots kā spēja atgūties no traumatiska notikuma.

Visu dzīvesspēka aizsargājošo faktoru esamība liecina par indivīda augstu dzīvesspēka līmeni, kas nodrošina spēju atgūties un pielāgoties no dzīves stresa un traumu gadījumiem (Hjemdal, Friborg & Stiles, 2010; Friborg et al., 2003; Hjemdal, et al., 2011; Mallon, 2010).

Dzīvesspēks un piesaiste

Tiek minēts, ka dzīvesspēka un piesaistes teorijas ir attīstīti kā divi atšķirīgi koncepti, bet kurus vajadzētu uzskatīt kā komplimentārus jeb papildinošus (Atwool, 2006).

Par saistību starp piesaisti un dzīvesspēku liecina norādes literatūrā, ka piesaistes attiecības, kuras pamatā ir drošības izjūta un mīlestība, uztur atbalstu visiem psiholoģiskās attīstības aspektiem, kas aptver emocionālo, sociālo un kognitīvo jeb izziņas sfēru. Savukārt pieredze attiecībās ar piesaistes personu indivīdam izveido noteiktus iekšējos darbības modeļus, kas veido priekšstatus par sevi, citiem cilvēkiem un par pasauli kopumā (Boulbjijs, 1988). Arī iepriekšminētie dzīvesspēka aizsargājošie faktori norāda uz to, ka pastāv līdzības starp piesaistes un dzīvesspēka ietekmējošajiem nozīmīgajiem faktoriem. Bērībā veidojušās piesaistes attiecības ir saistītas ar tādiem faktoriem kā pašcieņa, sociālā kompetence, attiecības pieaugušo vecumā, pārvarēšanas stratēģijas, kas, savukārt, uzskatāmas par aizsargājošajiem faktoriem dzīvesspēka konstruktā (Atwool, 2006). Tādēļ var secināt, ka piesaistes attiecības var būt viens no galvenajiem faktoriem, kas var veicināt un attīstīt indivīda dzīvesspēku (Huertas, 2005; Machin, 2009, kā minēts Atwool, 2006).

Piesaistes kvalitāte ir viena no nozīmīgajiem ar dzīvesspēku saistītiem aspektiem, kas skaidri parāda piesaistes saistību ar indivīda dzīvesspēka veicināšanu. Pētījumos tiek minēts, ka droša piesaiste ir galvenais aizsargfaktors dzīvesspēkam (Rolfe, 2004). Dzīvesspēks saistās ar drošu piesaisti, kas ietver pozitīvas savstarpējās piesaistes attiecības, pašcieņu, ticību sev, spēju tikt galā ar nelabvēlīgu pieredzi un spēju mācīties no tās (Batmanghelidjh, 2007, kā minēts Mallon, 2010), kas saistās ar pozitīvu iekšējo darbības modeļu attīstību. Droša piesaiste ir cieši saistīta ar trijiem dzīvesspēka faktoriem, individuālajiem raksturotājiem: temperamentu, kompetenci, pašefektivitāti un pašcieņu, ģimenes atbalstu un atbalsta personu vai institūciju ārpus ģimenes (Garnezy, 1994; Matson, 2001; Werner & Smith, 1982, kā minēts Atwool, 2006; Mallon, 2010).

Savukārt nedrošas piesaistes attiecības pētījumos tiek minētas kā riska faktors dzīvesspēkam. Nedroša piesaistes attiecības ir saistītas ar tādiem dzīvesspēka riska faktoriem kā negatīva piesaistes attiecību pieredze, negatīvs priekšstats par sevi, stress, atšķirtība no vecākiem, (Stout & Kipling, 2003; Atwool, 2006). Nedroša piesaiste ir vairāk adaptīvs mehānisms un tā liecina par dzīvesspēka pakāpi mazāk optimālos, pielāgošanos prasošo apstākļos, kuros indivīds ir spiests tikt galā ar dažādām attiecībām, emocijām un pieredzi (Stout & Kipling, 2003; Atwool, 2006). Pētījumi parāda atšķirīgas piesaistes stilu iespējas

īstenot katru no dzīvesspēka aizsargājošiem faktoriem, tādēļ tālāk tiks sniegts plašāks skatījums par katra konkrētā piesaistes stila saistību ar katru dzīvesspēka aspektu/faktoru.

Kā vienu no būtiskajiem dzīvesspēka pamat raksturotājiem var minēt individuālās personības iezīmes, kā *sevis uztvere*, kas raksturo indivīda pašefektivitāti, ticību un paļaušanos uz savam spējām, kā arī realitātei atbilstošas gaidas (Hjemdal, et al., 2011).

Boulbijs min, ka piesaiste indivīdam nodrošina atbalstošu sistēmu. No piesaistes attiecībām izjustā drošības sajūta, nodrošina indivīda pielāgošanos jauniem apstākļiem un pārliecinātību par sevi. Piesaistes attiecībās sniegtā drošības izjūta, sniegtais emocionālais kontakts, kā psiholoģiskā pieejamība, sirsnīgums, individualitātes pieņemšana un sarunas par atbildību veicina jaunieša pašefektivitāti un iniciatīvi un iedrošina jauni domāt un darboties neatkarīgi, veidojot paļāvību saviem spēkiem, atbilstoši izvērtējot savas iespējas (Boulbijs, 1988; Doyle & Moretti, 2000).

Arī darbā apkopoto pētījumu rezultāti parāda, ka jaunieša paļaušanās uz savām spējām, pašefektivitāte un situācijai atbilstošas gaidas ir saistīta ar piesaistes attiecībām (Bartholomew & Horowitz, 1991; Wei, Russell & Zakalik, 2005; Laghi, D'Alessio, Pallini & Baiocco, 2008; Shal et al., 2011).

Pētījumā par koledžas jauniešu pašefektivitāti, ilgām pēc mājām un piesaistes stiliem, tiek secināts, ka piesaistes stili un pašefektivitāte nosaka spēju pārvarēt distresu. Rezultāti parāda, ka droša piesaiste pozitīvi saistīta ar pašefektivitāti, bet negatīvi saistīta ar ilgām pēc mājām. Izvairīgi bailīgais, noraidošais un ar attiecībām pārņemtais piesaistes stils parāda negatīvu saistību ar pašefektivitāti, izjustu drošību piesaistes attiecībās, bet pozitīvu saistību ar ilgām pēc mājām. Tiek secināts, ka pozitīvi iekšējās darbības modeļi un pašefektivitāte mazina ilgas pēc mājām sajūtu (Shal et al., 2011).

Pētījumi parāda, ka jaunieši ar drošu piesaisti izjūt savu vērtību, viņiem rodas pozitīva pārliecība par sevi (Bartholomew & Horowitz, 1991), uzticas sev un savām spējām (Laghi, D'Alessio, Pallini & Baiocco, 2008), tādēļ spēj prasmīgi rīkoties, saskaroties ar izaicinājumiem. Savukārt indivīdi ar nedrošu piesaisti ir vairāk pakļauti ietekmēm dažādos nozīmīgos dzīves pārmaiņu gadījumos, kas ietekmē viņu pašefektivitāti (Wei, Russell & Zakalik, 2005; Shal et al., 2011). Bailīgi izvairīgais un ar attiecībām pārņemtais piesaistes stils saistīts ar negatīvu priekšstatu un pārliecība par sevi, savām spējām (Wei, Russell & Zakalik, 2005; Arslan, Dilmac, & Hamarta 2009; Shal et al., 2011). Pētījumos tiek minēts, ka piesaistes attiecības nosaka jaunieša iekšējo pārliecību par savām spējām. Tiek secināts, ka drošs piesaistes stils ir saistīts ar pozitīvu iekšējo pārliecību, adaptīvām prasmēm un uzvedību (Bartholomew & Horowitz, 1991; Wei, Russell & Zakalik, 2005; Shal et al., 2011).

Savukārt daži pētījuma rezultāti parāda, ka arī indivīdi ar izvairīgi noraidošo piesaistes stilu parāda neatlaidību, personisku izturību, pašpaļāvību saviem spēkiem, spēju distancēties no dažādām stresa situācijām. Tiek secināts, ka indivīdi ar izvairīgi noraidošo piesaistes stilu spēj mazināt jeb apslēpt negatīvo bērnības pieredzi. Pozitīvais iekšējās darbības modelis par sevi, pašpieteikamība ir kā aizsardzības mehānisms, lai pasargātu sevi (Bartholomew & Horowitz, 1991; Main & Goldwyn, 1998, kā minēts Bernier, Larose & Soucy, 2005).

Pētījumu rezultāti parāda, ka pašefektivitāte, pārliecība par savām spējām cieši saistītas ar mērķtiecību, pozitīvu uztveri un skaidru rīcību (Messer, 1993; Laghi, D'Alessio, Pallini & Baiocco, 2008; Ling-Ling & Wen-Xin, 2008; Maximo, et al., 2011).

Tas ļauj secināt, ka būtībā dzīves spēka faktori ir savā starpā saistīti. Pozitīva attieksme pret sevi palīdz apzināties savas spējas dzīves izaicinājumu un sarežģītjumu pārvarēšanā, attīsta prasmi integrēt jaunas zināšanas un apgūt jaunus paņēmienus, kā efektīvāk pielāgoties un tikt galā ar dzīves izaicinājumiem, veicinot apgūt aizvien jaunus izaicinājumus apkārtējā vidē, kas apliecina arī piesaistes nozīmīgo lomu un saistību ar tādiem dzīves spēka personības iezīmju faktoriem kā *nākotnes uztvere/plānotā nākotne* un *strukturētais stils*. Nākotnes uztveri raksturo indivīda mērķu orientāciju, pozitīvu uztveri un spēju plānot tālāku nākotni. Savukārt strukturēto stilu vairāk raksturo, skaidri mērķi, organizētība, ierasta kārtība un plānota rīcība (Hjemdal, et al., 2011).

Vairāki apkopotie pētījumi parāda, ka piesaiste un vecāku komunikāciju stils ir cieši saistīts ar skolēnu plānotu nākotni, orientāciju uz nākotni, sasniegumiem, motivāciju un mērķtiecību (Ling-Ling & Wen-Xin, 2008). Izjustais atbalsts, uzticība, attieksme un drošības izjūta no piesaistes attiecībām ļauj indivīdam attīstīt pozitīvus iekšējos darbības modeļus, kas savukārt ļauj pozitīvāk un daudzsoļāk skatīties uz dzīvi. Internalizētā attiecību pieredze rada nozīmīgu ietekmi uz indivīda pārliecību par sevi un savām spējām. Tiek secināts, ka pozitīva piesaistes personas un indivīda emocionālā interakcija, kas tiek raksturota kā droša piesaiste var pozitīvi ietekmēt skolēna motivāciju, tā arī mērķtiecību, to sasniegšanu, skatījumu uz nākotni (Boulbijs, 1988; Messer, 1993; Ling-Ling & Wen-Xin, 2008; Maximo, et al., 2011).

Veiktie pētījumi parāda, ka pastāv saistība starp drošu piesaistes stilu un jauniešu motivāciju, mērķtiecību (Gore, & Roger, 2010), akadēmiskajiem sasniegumiem, vecāku iesaistīšanos un autonomijas atbalstu (Wong, Wiest & Cusick, 2002). Jaunieši ar drošu piesaisti tiek vērtēti kā motivētāki, kompetentāki, ar augstāku pašvērtējumu (Learner & Kruger, 1997), uzrāda augstākus rezultātus akadēmiskās kompetences jomā (Eccles & Midgley, 1990, kā minēts Wong, Wiest & Cusick, 2002). Jauniešiem ar drošu piesaisti

raksturīgas pozitīvas gaidas un domas par savu nākotni (Laghi, D'Alessio, Pallini & Baiocco, 2008). Jauniešiem ar nedrošu piesaisti ir pārņemti ar domām par savu nākotni. Šiem jauniešiem domas par nākotni saistās ar neskaidrību (Laghi, D'Alessio, Pallini & Baiocco, 2008). Jaunieši ar nedrošu piesaistes stilu parāda negatīvu saistību ar motivāciju, akadēmiskajiem sasniegumiem, mērķtiecību un patstāvību lēmumu pieņemšanā, grūtības pielāgoties un adaptēties apkārtējās vides prasībām, jūtīgi uztverot arī dažādas stresa situācijas (Gore, & Roger, 2010; Wong, Wiest & Cusick, 2002).

Nākamie no būtiskajiem dzīvespēka raksturotājiem ir ārējie dzīvespēka faktori, kā *ģimenes saskaņa*, kas raksturo atbalstu, lojalitāti un atzinību ģimenē. Ģimenes savstarpējo kopību un vienotību (Hjemdal, et al., 2011).

Ģimenes saskaņa ir viena no būtiskākajām piesaistes un dzīvespēka aspektiem. Drošs ģimenes pamats nodrošina tādas piesaistes attiecības, kurā visi ģimenes locekļi jūtas droši, savstarpēji rūpējas par katru ģimenes locekli situācijās, kad nepieciešams atbalsts un palīdzība. Šādas ģimenes attiecības starp vecākiem un bērniem raksturojas ar kopības sajūtu, rūpēm, gādību un pieejamību jebkurā brīdī. Savstarpēji vienota ģimene, kas raksturojas ar uzticību, uzmanību un atbalstu starp ģimenes locekļiem, un drošu piesaistes stilu (Byng-Hall, 1995; Kapanee & Rao, 2007; Tanaka et al., 2008).

Nedrošs ģimenes pamats nodrošina nedrošas piesaistes attiecības, kā neparedzamība attiecībās starp ģimenes locekļiem, zems atbalsta līmenis un savstarpēja atšķirtība vienam no otra (Byng-Hall, 1995; Kapanee & Rao, 2007; Tanaka et al., 2008).

Vairāki pētījumi parāda, ka drošs piesaistes stils saistīts ar tādām ģimenes sistēmas dimensijām kā ģimenes saliedētība, savstarpējā tuvība, intereses un rūpes vienam par otru, kā arī ģimenes locekļu individualitātes attīstīšana. Tiek minēts, ka droša piesaiste ir aizsarg faktors, kas saistīts ar adaptīviem ģimenes funkcionēšanas raksturotājiem (Kapanee & Rao, 2007). Droša piesaiste ir saistīta ar vienotību, apmierinātību un savstarpējo pielāgošanos ģimenēs locekļiem, pozitīvu klimatu ģimenē. Savukārt izvairīgi bailīgais un noraidošais, ar attiecībām pārņemtais piesaistes stils parāda saistību ar zemu savstarpējo tuvību starp ģimenes locekļiem un augstu ģimenes nesaskaņas līmeni, negatīvu klimatu ģimenē. (Pfaller, Kiselica & Gersten, 1998, kā minēts Kapanee & Rao, 2007). Arī citi pētījumi parāda, ka drošs piesaistes stils pozitīvi saistīts ar vecāku gādību, ģimenes saliedētību un vienotību. Pretējus rezultātus parāda nedrošie piesaistes stili. Izvairīgi bailīgais un noraidošais, ar attiecībām pārņemtais piesaistes stils parāda negatīvu saistību ar vecāku gādību, rūpēm un aizsardzību, ģimenes vienotību, saliedētību (Tanaka et al., 2008). Tiek minēts, ka droša vecāku un bērnu piesaiste un interakcija, ģimenes vienotība un atšķirtība no nedrošas piesaistes personas ir

dzīvespēka aizsargājošie un veicinošie faktori (Stout & Kipling, 2003; Kapanee & Rao, 2007).

Tādēļ nemazāk svarīgs ārējais dzīvespēka faktors ir *sociālie resursi*, kas raksturo indivīda sociālā atbalsta pieejamību, ārpusģimenes atbalsta personas esamību, iespējas vērsties pie kāda ārpus ģimenes. Savukārt *sociālā kompetence* ir personības iezīmes dzīvespēka faktors, kas raksturo sociālo sirsnību un elastību, spēju nodibināt draudzību un pozitīvu humora izmantošanu (Hjemdal, et al., 2011).

Attiecību veidošanā, sociālā atbalsta pieejamībā un izmantošanā, līdz ar to arī dzīvespēka uzturēšanā liela loma ir piedzīvotajai agrīnajai piesaistes attiecību pieredzei ģimenē, kas ietekmē noteikta iekšējā darbības modeļa attīstību, kā rezultātā indivīds veido priekšstatu par citiem cilvēkiem un sevi. Vairāki pētījuma rezultāti parāda, ka piesaistes stils un izveidotais iekšējās darbības modelis nosaka indivīda spēju veidot emocionāli ciešas attiecības ar citiem cilvēkiem un kalpo par nozīmīgu iekšējās sociālās adaptācijas resursu jaunos un nepazīstamos apstākļos, jaunā sociālā vidē, kur jāveido jaunas attiecības, jāiekļaujas jaunā attiecību sistēmā (Boulbjijs, 1988; Bartholomew & Horowitz, 1991; Grabill & Kerns, 2000, kā minēts Larson et al., 2010; Gray, 2011).

Indivīdi ar drošo piesaistes stilu raksturojas ar pozitīvu sevi skatījumu un priekšstatu par citiem, līdz ar to situācijās, kad jāmeklē palīdzība, viņi apkārtējo sociālo vidi novērtē kā atbalstošu un jūtas pārliecināti par savām spējām, meklējot un izmantojot emocionālu vai praktisku atbalstu (Mikulincer, Florian, & Weller, 1993, kā minēts Bernardon, et al., 2011). Savukārt indivīdi ar nedrošajiem piesaistes stiliem, respektīvi, izvairīgi bailīgo un noraidošo piesaisti sagaida, ka apkārtējie būs neatsaucīgi viņu vajadzībām, un līdz ar to izvairās meklēt sociālo atbalstu kā vienu no palīdzības meklēšanas iespējām un pārvarēšanas stratēģijām, izvairoties no paša traumatiskā notikuma (Hazan & Shaver, 1987, kā minēts Bernardon, et al., 2011). Jaunieši ar izvairīgi noraidošo piesaistes stilu izvairās veidot ciešas attiecības ar citiem cilvēkiem un saskaras ar grūtībām pilnīgi uzticēties otram, jo baidās, ka atkal piedzīvos noraidījumu un tiks sāpināti. Jaunieši ar attiecībām pārņemto piesaistes stilu interpersonālām attiecībām pievērš ļoti lielu uzmanību, prasot pastiprinātu uzmanību no citiem, jūtas greizsirdīgi, izjūtot mazāku uzticību un apmierinātību ar attiecībām. Tiek minēts, ka paļaušanās trūkums sociālajās attiecībās indivīdam var veidot nepareizu priekšstatu, ka viņa sociālās attiecības ir ierobežotas, kas savukārt noved pie lielākas vientulības izjūtas (Bernardon, et al., 2011).

Pētījumos tiek minēts, ka draudzīgu attiecību kvalitāte ir līdzvērtīga piesaistes attiecībām situācijās, kad indivīda piesaistes persona nav klātesoša (Peterson, 2006, kā

minēts, Larson et al., 2010; Gray, 2011). Jaunieši, kuri studē koledžā un kuru piesaiste tiek raksturota kā droša veido ciešas attiecības ar draugiem, tādēļ jūtas komfortabli un

apmierinātāki draudzībā. Jauniešiem ar drošu piesaisti, draudzība saistīta ar atbalstu, atklātību, saprotamību un atbildību, kas uzlabo un pastiprina draudzības ciešumu un kvalitāti. Šie jaunieši labāk spējīgi risināt konfliktsituācijas ar draugiem un arī pašas attiecības tiek raksturotas ar zemu konflikta līmeni attiecībās. Savukārt jauniešiem, kuru piesaiste tiek raksturota kā izvairīgi bailīga un noraidoša, attiecības ar draugiem saistās ar naidīgumu un nedrošību, augstu konflikta un zemu draudzīgas attieksmes un sabiedriskuma līmeni. Ar attiecībām pārņemtas piesaistes stila jauniešiem ir atkarīgi no emocionāli ciešām un drošām attiecībām draudzībā, kas raksturojas ar lielu atklātumu un informācijas intimitāti attiecībās (Grabill & Kerns, 2000, kā minēts Larson et al., 2010; Gray, 2011). Pētījuma autori secina, piesaistes personas nedrošība un mazāk adaptīvais attiecību stils ietekmē draudzību attiecības kvalitāti (Larson et al., 2010; Gray, 2011).

Apkopojot galveno, var secināt, ka piesaistes attiecību kvalitātes rezultātā izveidotie piesaistes stili un iekšējie darbības modeļi, ir nozīmīgi faktori indivīda emocionālai un psiholoģiskajai jūtībai traumas gadījumā, dzīvēsspēka aspektu/ faktoru veicināšanai, nosakot traumas simptomu izteiktību un indivīda spējas pārdzīvot, un adaptēties pie nozīmīgām dzīves pārmaiņām.

Mācības internātskolā, kas saistās ar atšķirtību no piesaistes personas nozīmīgi ietekmē skolēnu emocionālo un psiholoģisko stāvokli, rada traumu un nozīmīgus traumas simptomus, ietekmē piesaistes un iekšējo darbības modeļu maiņu.

Pētījumā izvirzītās hipotēzes:

1) Pastāv negatīva saistība starp drošās piesaistes stila un traumas simptomu rādītājiem.

2) Pastāv pozitīva saistība starp drošās piesaistes stila un dzīvēsspēka aspektiem/faktoriem.

3) Pastāv pozitīva saistība starp nedrošās piesaistes stilu un traumas simptomu rādītājiem.

4) Pastāv negatīva saistība starp nedrošās piesaistes stilu un dzīvēsspēka aspektiem/faktoriem.

Metode

Pētījuma dalībnieki

Pētījumā piedalījās 41 respondents, no tiem 23 jaunas sievietes un 18 jauni vīrieši, vecumā no 18- 19 gadiem. Vidējais respondentu vecums $M= 18,34$ gadi ($SD=0,48$). Pētījumā piedalījās skolēni, kuri uzturas un mācās vispārīgizglītojoša internātskolā.

Instrumentārijs

Pētījumā tika izmantotas trīs aptaujas:

Attiecību aptauja (AA) (Relationship Questionnaire, Bartholomew & Horowitz, 1991), kas izveidota pieaugušo piesaistes izvērtēšanai. Respondentam tiek piedāvāti četri attiecību apraksti. Sākumā respondents izvēlas vienu no dotajiem aprakstiem, pēc tam katru izvērtē Likerta skalā no 1 (nemaz neraksturo mani) līdz 7 (ļoti līdzīgi man). Attiecību aptaujā tiek izdalīti četri piesaistes stili: A- drošā piesaiste; B- bailīgā piesaiste; C- ar attiecībām pārņemtā piesaiste; D- noraidošā piesaiste. Jo augstāks ir konkrētā piesaistes stila novērtējums, jo lielākā mērā tas atbilst respondenta piesaistes veidam ar kādu viņam tuvu un nozīmīgu indivīdu. Metodi latviešu valodā adaptējusi Ieva Bite disertācijas pētījumā 2000. gadā (Bite, 2000). Oriģinālās anketas ticamības koeficients $\alpha=0,61$.

Traumas simptomu aptauja (TSI) (Trauma Symptom Inventory, Breiere, 1995), izveidota, lai izvērtētu šā brīža un arī pagātnes traumatisko notikumu radīto pēctraumatisko simptomoloģiju. Aptauja sastāv no 112 apgalvojumiem, kas ir jānovērtē skalā no 1 līdz 4, kur 1 ir „nekad neesmu piedzīvojis/usi šādas domas un izjūtas”, 2- „reizēm piedzīvoju šādas domas un izjūtas”, 3- „diezgan bieži piedzīvoju šādas domas un izjūtas”, un 4- „bieži piedzīvoju šādas domas un izjūtas”. Pētījumā tika izmantotas 9 Traumas simptomu aptaujas skalas: 1) Depresija; 2) Trauksme; 3) Dusmas/uzbudinājums; 4) Seksuālās problēmas; 5) Disfunkcionāla seksuāla uzvedība; 6) Disociācija; 7) Identitātes neskaidrība; 8) Pēctraumas stresa traucējumi; 9) Spriedzes samazināšana. Jo augstāki ir katras traumu simptomu skalas rādītāji, jo to izpausmes ir izteiktākas. Metodi latviešu valodā adaptējusi Majore, 1998. gadā (Majore, 1998). Traumas simptomu aptaujas latviešu valodas versijas iekšējās saskaņotības rādītāji: 1) Depresijas skalā Kronbaha $\alpha= 0,75$; 2) Trauksmes skalā Kronbaha $\alpha= 0,77$; 3) Dusmu/uzbudināmības skalā Kronbaha $\alpha= 0,78$; 4) Seksuālās problēmas skalā Kronbaha $\alpha= 0,86$; 5) Disociācijas skalā Kronbaha $\alpha= 0,85$; 6) Identitātes neskaidrības skalā Kronbaha $\alpha=$

0,83; 7) Pēctraumas stresa traucējumu skalā Kronbaha $\alpha=0,87$; 8) Spriedzes samazināšanas skalā Kronbaha $\alpha=0,69$.

Dzīvesspēka aptauja pieaugušajiem (DzSAP) (Resilience Scale of Adults, Hjemdal, et al, 2001; Friberg, et al, 2003; Friborgs, et al, 2005), kas izveidota dzīvesspēka izvērtēšanai. Aptauja sastāv no 33 apgalvojumiem, katram no tiem ir kopīgs iesākums, bet nobeigums formulēts divos atšķirīgos veidos, kam ir pretējas nozīmes. Respondenti atzīmē sev atbilstošo atbildi 7 punktu skalā. Dzīvesspēka aptauja sastāv no sešiem aspektiem/ faktoriem: 1) Sevis uztvere; 2) Nākotnes uztvere/ plānotā nākotne; 3) Sociālā kompetence; 4) Ģimenes saskaņa; 5) Sociālie resursi; 6) Strukturētais stils. Metodi latviešu valodā adaptējusi Līga Sovere, 2010. gadā (Sovere, 2010). Dzīvesspēka aptaujas latviešu valodas versijas iekšējās saskaņotības rādītāji: 1) Sevis uztvere $\alpha=0,72$; 2) Nākotnes uztvere $\alpha=0,73$; 3) Sociālā kompetence $\alpha=0,73$; 4) Ģimenes saskaņa $\alpha=0,65$; 5) Sociālie resursi $\alpha=0,68$; 6) Strukturētais stils $\alpha=0,62$ (Sovere, 2010).

Procedūra

Respondenti tika meklēti vispārizglītojošās internātskolās Rīgā un reģionos. Dati tika ievākti klātienē. Aptaujas tika aizpildītas individuāli, klašu telpās bez laika ierobežojuma. Sākumā bija jāatbild uz demogrāfiskajiem jautājumiem. Tika lūgts norādīt arī informāciju par dzīvošanu internātā, ģimeni un ilgstošāko laika periodu, kas ir pavadīts dzīvojot internātā nesatiekoties ar saviem vecākiem.

Rezultāti

Iegūto rezultātu statistiskie aprēķini veikti, izmantojot SPSS 17 programmu. Rezultātu daļas sākumā tika aprēķināti Piesaistes attiecību aptaujas noteiktā piesaistes stila, Traumas simptomu aptaujas un Dzīvesspēka aptaujas apakšskalu statistiskie rādītāji: vidējais aritmētiskais, standartnovirze un Kolmogorova- Smirnova kritērijs (skat. 1. tabulu).

Pamatojoties uz Kolmogorova- Smirnova kritēriju var secināt, ka Piesaistes attiecību aptaujas Drošo piesaistes stilu, Traumas simptomu aptaujas un Dzīvesspēka aptaujas noteiktie dati atbilst normālsadalījumam. Dati, kas raksturo ar Piesaistes attiecību aptaujas noteiktos Izvairīgi bailīgo, Ar attiecībām pārņemto un Izvairīgi noraidošo piesaistes stilu, neatbilst normālsadalījumam, līdz ar to tika izmantotas neparametriskās datu apstrādes metodes.

1.tabula. Piesaistes attiecību aptaujas noteikto piesaistes stilu, Traumas simptomu un Dzīvesspēka aspektu/faktoru aprakstošās statistikas rādītāji un atbilstība normālam sadalījumam pēc Kolmogorova- Smirnova testa (N=41)

Mainīgie lielumi	M	SD	K-SZ
<i>Piesaistes stili:</i>			
Drošā piesaiste	4,21	2,35	0,16
Izvairīgi bailīgā piesaiste	2,51	1,87	0,00
Ar attiecībām pārņemta piesaiste	2,48	2,06	0,00
Izvairīgi noraidošā piesaiste	2,90	2,24	0,00
<i>Traumas simptomi:</i>			
Depresija	16,24	4,73	0,83
Trauksme	18,41	5,60	0,16
Dusmas/uzbudinājums	16,92	5,34	0,92
Seksuālās problēmas	10,41	2,07	0,33
Disociācija	16,70	4,40	0,68
Identitātes neskaidrība	17,53	5,08	0,82
Pēctraumas stresa traucējumi	33,46	9,27	0,52
Spriedzes samazināšana	15,21	3,53	0,56
<i>Dzīvesspēka aspekti/faktori:</i>			
Sevis uztvere	29,75	5,67	0,75
Nākotnes uztvere	21,53	2,37	0,31
Sociālā kompetence	27,41	5,43	0,88
Ģimenes saskaņa	27,46	5,97	0,28
Sociālie resursi	34,70	7,66	0,23
Strukturētais stils	16,70	2,54	0,44

Lai pārbaudītu pētījumā izvirzītās hipotēzes: 1) Pastāv negatīva saistība starp drošās piesaistes stila un traumas simptomu rādītājiem; 2) Pastāv pozitīva saistība starp drošās piesaistes stila un dzīvesspēka aspektiem/faktoriem; 3) Pastāv pozitīva saistība starp nedrošās

piesaistes stilu un traumas simptomu rādītājiem; 4) Pastāv negatīva saistība starp nedrošās piesaistes stilu un dzīvespēka aspektiem/faktoriem, tika aprēķināts Spīrmena korelācijas koeficients. Tika izveidota Piesaistes stilu, Traumas simptomu un Dzīvespēka korelāciju matrica, lai noskaidrotu, kā pētāmie konstrukti saistīti savā starpā. (skat. 2. un 3. tabulu).

Rezultāti parāda, ka pastāv statistiski nozīmīga saistība starp atsevišķu piesaistes stilu un traumas simptomu rādītājiem. Statistiski nozīmīga, negatīva korelācija pastāv starp Drošās piesaistes stilu un Depresijas ($r = -0,41$, $p \leq 0,01$), Pēctraumas stresa ($r = -0,45$, $p \leq 0,01$) traumas simptomiem. Pastāv statistiski nozīmīga, negatīva korelācija starp Drošās piesaistes stilu un Trauksmes ($r = -0,37$, $p \leq 0,05$), Dusmu/uzbudinājuma ($r = -0,38$, $p \leq 0,05$) traumas simptomiem.

Savukārt, starp Drošās piesaistes stilu un Dzīvespēka Sevis uztveres ($r = 0,32$, $p \leq 0,05$), Nākotnes uztveres ($r = 0,35$, $p \leq 0,05$), Sociālās kompetences ($r = 0,35$, $p \leq 0,05$), Sociālo resursu ($r = 0,35$, $p \leq 0,05$) un Strukturētā stila ($r = 0,36$, $p \leq 0,05$) aspektiem/faktoriem pastāv statistiski pozitīva korelācija.

Pastāv statistiski nozīmīga, pozitīva korelācija starp Izvairīgi bailīgās piesaistes stilu un Seksuālās problēmas ($r = 0,45$, $p \leq 0,01$), Disociācijas ($r = 0,44$, $p \leq 0,01$), Pēctraumas stresa ($r = 0,40$, $p \leq 0,01$) un Identitātes neskaidrības ($r = 0,33$, $p \leq 0,01$) traumas simptomiem, kā arī starp Depresijas ($r = 0,36$, $p \leq 0,05$) un Trauksmes ($r = 0,36$, $p \leq 0,05$) simptomiem. Starp Izvairīgi bailīgās piesaistes stilu un Sevis uztveres ($r = -0,34$, $p \leq 0,05$), Sociālās kompetences ($r = -0,32$, $p \leq 0,05$) Dzīvespēka aspektiem/faktoriem pastāv negatīva saistība.

Arī starp Attiecībām pārņemto piesaistes stilu un Depresijas ($r = 0,44$, $p \leq 0,01$), Trauksmes ($r = 0,40$, $p \leq 0,01$), Identitātes neskaidrības ($r = 0,44$, $p \leq 0,01$) un Pēctraumatiskā stresa ($r = 0,46$, $p \leq 0,01$) traumas simptomiem pastāv statistiski nozīmīga pozitīva korelācija, kā arī starp Seksuālo problēmu ($r = 0,34$, $p \leq 0,05$), Spriedzes samazināšanas ($r = 0,35$, $p \leq 0,05$) traumas simptomiem. Statistiski nozīmīga, negatīva korelācija pastāv starp Attiecībām pārņemto piesaistes stilu un Dzīvespēka Sevis uztveres ($r = -0,44$, $p \leq 0,01$), Nākotnes uztveres ($r = -0,41$, $p \leq 0,01$), kā arī starp Sociālās kompetences ($r = -0,34$, $p \leq 0,01$), Ģimenes saskaņas ($r = -0,32$, $p \leq 0,05$), Sociālo resursu ($r = -0,32$, $p \leq 0,05$) un Strukturētā stila ($r = -0,32$, $p \leq 0,05$) aspektiem/faktoriem.

Nav statistiski nozīmīgas korelācijas starp Izvairīgi noraidošo piesaistes stilu un Traumas simptomu rādītājiem, Dzīvespēka aspektiem/faktoriem.

Regresiju analīze tika veikta, lai pārbaudītu, vai un kā Piesaistes stilu rezultāti prognozē traumas simptomu pēctraumatiskā stresa, depresijas un trauksmes rādītājus. (skat. 4., 5. un 6. tabulu), kā arī vai un kā Piesaistes stilu rezultāti prognozē dzīvespēka sevis uztveres, sociālās kompetences aspektus/faktorus. (skat. 7. un 8. tabulu).

2.tabula.

Korelāciju matrica ar Piesaistes attiecību aptaujas noteiktiem piesaistes stiliem un Traumas simptomu apakšskalām

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. Drošs piesaistes stils	--											
2. Izvairīgi bailīgais piesaistes stils	-0,46**	--										
3. Ar attiecībām pārņemtais piesaistes stils	-0,46**	-0,40**	--									
4. Izvairīgi noraidošais piesaistes stils	-0,1	0,10	-0,19	--								
5. Depresija	-0,41**	0,36*	0,44**	0,06	--							
6. Trauksme	-0,37*	0,36*	0,40**	-0,29	0,59**	--						
7. Dusmas/uzbudinājums	-0,38*	0,27	0,28	0,23	0,26	0,22	--					
8. Seksuālās problēmas	-0,14	0,45**	0,34*	-0,02	0,37*	0,52**	0,46**	--				
9. Disociācija	-0,13	0,44**	0,17	0,06	0,40**	0,50**	0,46**	0,51**	--			
10. Identitātes neskaidrība	-0,30	0,33**	0,44**	-0,17	0,55**	0,67**	0,38*	0,42**	0,77**	--		
11. Pēctraumas stresa traucējumi	-0,45**	0,40**	0,46**	-0,19	0,54**	0,72**	0,58**	0,47**	0,63**	0,75**	--	
12. Spriedzes samazināšana	-0,12	0,28	0,35*	-0,03	0,32*	0,48**	0,51**	0,47**	0,57**	0,52**	0,65**	--

n= 41; * p ≤ 0,05; ** p ≤ 0,01

3.tabula.

Korelāciju matrica ar Piesaistes attiecību aptaujas noteiktiem piesaistes stiliem un Dzīvesspēka apakšskalām

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Drošs piesaistes stils	--									
2. Izvairīgi bailīgais piesaistes stils	-0,47**	--								
3. Ar attiecībām pārņemtais piesaistes stils	-0,46**	0,40**	--							
4. Izvairīgi noraidošais piesaistes stils	-0,01	0,10	-0,19	--						
5. Sevis uztvere	0,32*	-0,34*	-0,44**	0,14	--					
6. Nākotnes uztvere	0,35*	-0,18	-0,41**	0,30	0,51**	--				
7. Sociālā kompetence	0,35*	-0,32*	-0,34*	0,23	0,33*	0,25	--			
8. Ģimenes saskaņa	0,28	-0,15	-0,32*	-0,11	0,29	0,38*	0,31*	--		
9. Sociālie resursi	0,35*	-0,26	-0,32*	-0,09	0,59**	0,31*	0,53**	0,57**	--	
10. Strukturētais stils	0,36*	-0,21	-0,32*	0,23	0,22	0,25	0,34*	0,38*	0,12	--

n= 41; * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$

Regresijas modelī tika iekļauti atkarīgie mainīgie, kas parāda nozīmīgas korelācijas un pētījumos tiek minēti kā biežākie traumas simptomi, nozīmīgi dzīvesspēka rādītāji.

4.tabula.

Soļu lineārās regresiju analīzes rezultāti ar Piesaistes stiliem, kas prognozē Depresijas traumas simptoma rādītāja rezultātus

Mainīgie	B	SE(B)	β	t
1. modelis				
Ar attiecībām pārņemtais piesaistes stils	0,88	0,33	0,38	2,61**

n=41 *p<0,05; **p<0,01

Regresijas analīzes rezultāti parāda, ka Ar attiecībām pārņemtais piesaistes stils statistiski nozīmīgi prognozē traumas simptomu Depresijas rādītāju. Kopumā modelis spēj izskaidrot 15% depresijas rādītāja variācijas (F=6,81, p<0,01, R²=0,15).

5.tabula.

Soļu lineārās regresiju analīzes rezultāti ar Piesaistes stiliem, kas prognozē Trauksmes traumas simptoma rādītāja rezultātus

Mainīgie	B	SE(B)	β	t
1. modelis				
Ar attiecībām pārņemtais piesaistes stils	1,17	0,39	0,43	2,99**

n=41 *p<0,05; **p<0,01

Regresijas analīzes rezultāti parāda, ka Ar attiecībām pārņemtais piesaistes stils, prognozē traumas simptomu Trauksmes rādītāju. Kopumā modelis izskaidro 19% trauksmes rādītāja variācijas (F=8, 94, p<0,01, R²=0,19).

6.tabula.

Soļu lineārās regresiju analīzes rezultāti ar Piesaistes stiliem, kas prognozē Pēctraumatiskā stresa traumas simptoma rādītāja rezultātus

Mainīgie	B	SE(B)	β	t
1. modelis				
Drošais piesaistes stils	-1,73	0,56	-0,43	3,05**

n=41 *p<0,05; **p<0,01

Regresijas analīzes rezultāti parāda, ka Drošs piesaistes stils nozīmīgi negatīvi prognozē traumas simptomu Pēctraumatiskā stresa rādītāju, kopumā izskaidrojot 19% Pēctraumatiskā stresa variācijas (F=9, 33, p<0,01, R²=0,19).

Soļu lineārās regresiju analīzes rezultāti ar Piesaistes stiliem, kas prognozē Dzīvesspēka Sevis uztveres apakšskalas rādītāja rezultātus

Mainīgie	B	SE(B)	β	t
1. modelis				
Izvairīgi bailīgais piesaistes stils	-1,08	0,45	-0,35	2,39*

n=41 *p<0,05; **p<0,01

Regresijas analīzes rezultāti parāda, ka Izvairīgi bailīgais piesaistes stils negatīvi prognozē Dzīvesspēka sevis uztveres rādītāja rezultātus. Modelis izskaidro 13% Sevis uztveres variācijas ($F=5,71$, $p<0,05$, $R^2=0,13$).

Soļu lineārās regresiju analīzes rezultāti ar Piesaistes stiliem, kas prognozē Dzīvesspēka Sociālās kompetences apakšskalas rādītāja rezultātus

Mainīgie	B	SE(B)	β	t
1. modelis				
Drošais piesaistes stils	0,90	0,34	0,39	2,66**

n=41 *p<0,05; **p<0,01

Regresijas analīzes rezultāti parāda, ka drošais piesaistes stils prognozē Dzīvesspēka sociālās kompetences rādītāja rezultātus. Modelis izskaidro 15% Sociālās kompetences variācijas ($F=7,07$, $p<0,01$, $R^2=0,15$).

Var secināt, ka Ar attiecībām pārņemtais piesaistes stils nozīmīgi prognozē Depresijas un Trauksmes traumas simptomus.

Drošs piesaistes stils nozīmīgi negatīvi prognozē Pēctraumatiskā stresa traumas simptomus, savukārt nozīmīgi pozitīvi prognozē dzīvesspēka sociālās kompetences rādītāju.

Izvairīgi bailīgais piesaistes stils nozīmīgi negatīvi prognozē Dzīvesspēka sevis uztveres rādītāju.

Diskusija

Pētījumā tika pārbaudītas hipotēzes: 1) Pastāv negatīva saistība starp drošās piesaistes stila un traumas simptomu rādītājiem; 2) Pastāv pozitīva saistība starp drošās piesaistes stila un dzīvesspēka aspektiem/faktoriem.

Pētījuma rezultāti parāda, ka pastāv nozīmīga negatīva saistība starp drošās piesaistes stilu un tādiem traumas simptomiem kā depresija, trauksme, dusmas un pēctraumatiskā stresa traucējumi. Savukārt, starp drošās piesaistes stilu un dzīvesspēka sevis uztveres, nākotnes uztveres, sociālās kompetences, sociālo resursu un strukturētā stila aspektiem/faktoriem pastāv statistiski nozīmīga, pozitīva korelācija.

Vairāki darbā apkopotie pētījumi norāda, ka bieža šķiršanās un pārrauta aprūpe ietekmē jebkuru piesaisti, kas rada nozīmīgu traumu, iekšēju distresu un atsvešināšanos no piesaistes personas, kas sniedz drošību (Maltby, 2012, kā minēts Barker, 2010). Atkārtota šķiršanās ietekmē drošu piesaisti un spējas veidot tuvas attiecības nākotnē, tādēļ skolēni ar drošu piesaistes stilu internātskolas vidē kļūst par skolēniem ar nedrošu piesaisti (Schaverien, 2011; Schaverien, 2004; Svetlanova, 2010; Power, 2007; Simmons, 2008; Robst et al., 2012; Bettmann & Karikari, 2013), ietekmējot drošās piesaistes indivīdu emocionālo un psiholoģisko stāvokli (Power, 2007). Nav zināms vai uzturēšanās internātskolā pētījuma dalībniekiem ir ietekmējusi piesaistes stilu maiņu, jo nav informācijas par respondentu piesaistes stilu pirms mācību uzsākšanas internātskolā. Lielā mērā respondentu grupu raksturo zems ģimenes sociālekonomiskais statuss, ierobežotas skolēnu kontaktēšanās iespējas ar ģimeni un iespēja katru dienu doties uz mājām. Tiek minēts, ka atšķirtība no ģimenes un vecākiem un zems ģimenes sociāliekonomiskais statuss ir riska faktori, kas var ietekmēt indivīda pārvarēšanas un pielāgošanās spējas traumas gadījumā (Stout & Kipling, 2003), tā ietekmējot arī piesaisti.

Pētījumi parāda, ka var notikt drošās piesaistes maiņa uz nedrošu piesaisti, ko ietekmē attiecības ģimenē, augsta riska situācijas un aprūpes stabilitāte no piesaistes personas, bet 80% gadījumā vairums indivīdu saglabā to pašu piesaistes stilu (Belsky & Pasco-Fearon, 2002, kā minēts Landy, 2009), kas tomēr liecina par labākām spējām pārvarēt un adaptēties nozīmīgos dzīves pārmaiņu un traumatisku situāciju gadījumos.

Arī vairums darbā apkopoto pētījumu parāda, ka indivīdiem ar drošu piesaistes stilu raksturīgs zemāks trauksmes, dusmu un pēctraumatiskā stresa traucējumu līmenis. Drošais piesaistes stils negatīvi saistīts ar depresiju un trauksmi (Armstend, et. al, 1990; Muris, Mayer, & Meesters, 2000; Bifulco, Moran, Ball, & Bernazzani, 2002), indivīdiem ar drošu

piesaistes stilu raksturīgas labākas emociju pašregulēšanas spējas un spēja tikt galā ar negatīvām emocijām (Landy, 2009). Šāda saistība atbilst teorētiskajām norādēm, ka piesaistes attiecību kvalitāte un iekšējie darbības modeļi ietekmē indivīda emocionālo, attiecību un izziņas stāvokli (Barker, 1010). Agrīnā pozitīvā piesaistes attiecību pieredze, izjusta drošība, atbalsts no piesaistes personas veicina drošas piesaistes un pozitīva iekšējā darbības modeļa attīstību. Droša piesaiste un pozitīvi iekšējie darbības modeļi ļauj indivīdam sevi saskatīt kā nozīmīgu, mīlošu un spējīgu, savukārt citus kā atsaucīgus, uzticamus un atbalstošus. Šāda pieredze nodrošina indivīdam labākas emociju pašregulēšanas spējas, kas mazina negatīvu atšķirtības ietekmi no piesaistes personas. Droša piesaiste kalpo kā aizsardzības mehānisms, kas samazina iespēju izjust intensīvu distresu, ko rada atšķirtība no piesaistes personas, ģimenes un mājām. Līdz ar to droša piesaiste palīdz indivīdam pārvarēt vai izvairīties no traumas, nodrošina spēju pielāgoties jeb adaptēties jaunā vidē, jaunos apstākļos, nozīmīgos dzīves pārmaiņu gadījumos (Mallon, 2010; Arslan, Dilmaç & Hamarta, 2009; Thurber & Walton, 2007).

Spēja pārvarēt traumatisku notikumu lielā mērā saistīta arī ar indivīda dzīvespēku. Arī apkopotie pētījumi parāda, ka droša piesaiste saistīta ar dzīvespēku un tādiem dzīvespēka raksturotājiem kā sevis uztvere, nākotnes uztvere, strukturētais stils, sociālā kompetence un sociālie resursi (Shal et al., 2011; Ling-Ling & Wen- Xin, 2008; Learner & Kruger, 1997; Gray, 2011; Bernardon et al., 2011). Teorētiskajās norādēs kā viens no nozīmīgākajiem dzīvespēka veicinātājiem tiek minētas pozitīvas savstarpējās attiecības ar piesaistes personu, kas veicina indivīda pašefektivitāti, ticību sev, spēju tikt galā ar nelabvēlīgu pieredzi un spēju mācīties no tās (Batmanghelidjh, 2007, kā minēts Mallon, 2010), kas ir saistīts ar pozitīvu iekšējo darbības modeļu attīstību.

Pozitīvais paštēls veidojot pašāvēību saviem spēkiem, rada pārliecību par sevi un savām spējām kaut ko sasniegt, nosaka indivīda iespēju apzināties un izvirzīt mērķus, tādejādi plānot arī tālāko nākotni. Pārliecība par savām spējām rada drošību un pozitīvu uztveri, skatījumu par savu nākotni. Arī darbā apkopotie pētījuma rezultāti parāda, ka pozitīva attieksme pret sevi palīdz apzināties savas prasmes dzīves izaicinājumu un sarežģītumu pārvarēšanā (Bartholomew & Horowitz, 1991; Laghi, D'Alessio, Pallini & Baiocco, 2008; Brand, 2004). Pozitīvi iekšējās darbības modeļi veido pozitīvu priekšstatu par sevi un citiem cilvēkiem. Tādēļ indivīdi ar drošu piesaisti spēj veidot un nodibināt pozitīvas, draudzīgas un tuvas attiecības ar citiem cilvēkiem. Sociālā atbalsta nepieciešamības gadījumā, viņi ir pārliecināti, ka apkārtējie indivīdi būs atsaucīgi un sniegs nepieciešamo atbalstu un palīdzību, kas ir nozīmīgs resurs internātskolas skolēniem ar drošu piesaisti, lai pārvarētu un pielāgotos

nozīmīgām pārmaiņām dzīvē. Interesanti, ka rezultāti neparāda drošās piesaistes stila saistību ar dzīvesspēka ģimenes saskaņas aspektu/ faktoru. Lielā mērā to var skaidrot ar ilgstoša atšķirtība no ģimenes, biežu un atkārtotu šķiršanos, kas ietekmē iespēju kopā pavadīt laiku ar ģimenes locekļiem, atbalstu un atzinību no ģimenes locekļiem saņemt nepieciešamajā brīdī, kā rezultātā ģimenes saskaņotība var tikt novērtēta kā zemāka.

Kopumā drošu piesaisti var raksturot kā nozīmīgu, adaptīvu aizsardzības resursu, kas nodrošina labākas spējas pārvarēt traumatiskos dzīves notikumus, kā atšķirtība no piesaistes personas un ģimenes, mācības internātskolā.

Izvirzītās hipotēzes: 3) Pastāv pozitīva saistība starp nedrošās piesaistes stilu un traumas simptomu rādītājiem; 4) Pastāv negatīva saistība starp nedrošās piesaistes stilu un dzīvesspēka aspektiem/faktoriem.

Rezultāti parāda, ka pastāv statistiski nozīmīga, pozitīva saistība starp izvairīgi bailīgās piesaistes stilu un seksuālām problēmām, disociācijas, pēctraumas stresa traucējumiem un identitātes neskaidrības traumas simptomiem, kā arī starp depresijas un trauksmes simptomiem.

Pētījumā atklāts, ka pastāv negatīva saistība starp izvairīgi bailīgās piesaistes stilu un sevis uztveres, sociālās kompetences dzīvesspēka aspektiem/faktoriem, kas raksturo izvairīgi bailīgās piesaistes skolēnu sociālā atbalsta pieejamību, spējas izmantot sociālo atbalstu kā nozīmīgu resursu pārvarot traumatisku situāciju un paļaušanos uz savām spējām. Literatūrā tiek minēts, ka indivīdi ar izvairīgi bailīgo piesaistes stilu spēj labāk pielāgoties situācijām, kurās izjūt emocionālu diskomfortu, jo līdzvērtīgu emocionālo diskomfortu viņi pieredz attiecībā ar piesaistes personu (Power, 2007), neizjūtot spēcīgas ilgas pēc mājām sajūtu un atšķirtības trauksmi no piesaistes personas (Lapsley & Edgerton, 2002; Thurber & Walton, 2007; Hamarta et al., 2012), tādēļ mācības internātskolā un atšķirtība no piesaistes personas skolēniem ar izvairīgi bailīgo piesaistes stilu, iespējams neradīs nozīmīgu traumu, traumas simptomus.

Savukārt jāmin, ka pati emocionālā un fiziskā nevērība no piesaistes personas tiek uzskatīta kā trauma, kas atstāj negatīvas sekas, kā attiecību un uzvedības problēmas, psiholoģiskus traucējumus, piemēram, depresija, trauksme, disociācija un pēctraumatiskais stress (Barker, 2010). Arī pētījumi parāda, ka izvairīgi bailīgais piesaistes stils pozitīvi saistīts ar depresiju, trauksmi (Adabel & Hankin, 2009, Dilmaē, Hamarta & Arslan, 2009), seksuālām problēmām (Stinson, 2010), disociāciju (Coe, Aransky & Reto, 1995), identitātes neskaidrību (Benson, Harris & Rogers, 1992), un pēctraumatiskā stresa traucējumiem (Purnell, 2010). Savukārt negatīvu saistību ar dzīvesspēka sociālās kompetences (Gray, 2011), sociālo resursu

(Bernardon et al., 2011), ģimenes saskaņas (Kapane & Rao, 2007), strukturētā stila (Learner & Kruger, 1997), plānotas nākotnes (Ling- Ling & Wen- Xin, 2008) un sevis uztveres (Shal et al., 2011) aspektiem/faktoriem.

Nozīmīgs traumatisko simptomu un dzīvesspēka riska faktors ir izveidotais negatīvais iekšējais darbības modelis par sevi un citiem cilvēkiem. Tiek minēts, ka pozitīvs priekšstats par sevi, sociālā kompetence un pozitīvas piesaistes attiecības ir nozīmīgi dzīvesspēka aizsargfaktori, kas nodrošina labas spējas pārvarēt un atgūties no nozīmīgu dzīves pārmaiņu un traumu gadījumiem (Purnell, 2010).

Negatīvais priekšstats par sevi un citiem cilvēkiem, piesaistes attiecībās izjustā trauksme un nemiers ietekmē indivīda prasmi pielāgoties un adaptēties noteiktā vidē, jaunā attiecību sistēmā, paredzot, ka indivīdi ar izvairīgi bailīgo piesaistes stilu būs daudz jūtīgāki un emocionālāki, saskaroties ar dažādām stresa situācijām un dzīves pārmaiņu gadījumiem, kā mācības internātskolā (Bartholomew & Horowitz, 1991; Schaverien, 2011; Svetlanova, 2010; Power, 2007). Traumatiskā piesaistes pieredze, emocionalitāte un jūtīgums paredz lielāku pēctraumatiskā stresa traucējuma iespējamību (Purnell, 2010), nosaka vājākas emociju pašregulēšanas spējas, izjūtot vairāk negatīvu emociju (Landy, 2009), trauksmi (Arslan, Dilmac & Hamarta, 2009) un depresiju (Davila et al., kā minēts Adabel & Hankin, 2009). Laika gaitā emocionālie, psiholoģiskie simptomi var pārtapt fiziskos vai psihosomatiskos simptomos (Power, 2007).

Negatīvas piesaistes attiecību pieredzes rezultātā indivīdi ar izvairīgi bailīgo piesaistes stilu izvairās veidot attiecības ar citiem cilvēkiem un meklēt sociālo atbalstu, jo baidās, ka tiks sāpināti vai noraidīti (Bartholomew & Horowitz, 1991; Bernardon et al., 2011; Larson et al., 2010; Gray, 2011), kas ietekmē intimitāti, veidojot ciešas attiecības un seksuālo uzvedību (Schacher & Shaver, 2004, kā minēts Stinson, 2010; Faisandier, Taylor & Salisbury, 2012). Negatīvais priekšstats par sevi un attieksme pret citiem ietekmē identitātes procesu, nespēju apvienoties ar citu indivīdu vai grupu, pamatojoties uz izveidoto emocionālo saikni, kā rezultātā identitātei piemīt īpatnējs raksturs, ko var raksturot kā identitātes neskaidrību (Benson, Harris & Rogers, 1992).

Negatīvais priekšstats par sevi traucē tādu resursu attīstību, kā pārliecība par sevi un savām spējām, iespējām plānot un sasniegt izvirzītos mērķus un izaicinājumus (Ling- Ling & Wen- Xin, 2008; Learner & Kruger, 1997; Gore & Roger, 2010), tādejādi ietekmējot indivīdiem ar izvairīgi bailīgo piesaistes stilu neskaidrību par savu nākotni (Lagi, D'Alessio, Pallini & Baiocco, 2008). Tādēļ kopumā var secināt, ka pašas piesaistes attiecības skolēniem ar izvairīgi bailīgo piesaistes stilu ir vienas no galvenajiem, primārajiem traumatiskajiem

faktoriem, un sekundāri mācības internātskolā var pastiprināt traumatisko faktoru iespējamību un izteiktību. Piesaistes attiecības un negatīvie iekšējie darbības modeļi ir nozīmīgi dzīvesspēka ietekmējošie un samazinošie faktori skolēniem ar izvairīgi bailīgo piesaistes stilu.

Rezultāti parāda, ka pastāv statistiski nozīmīga pozitīva saistība starp attiecībām pārņemto piesaistes stilu un depresijas, trauksmes, identitātes neskaidrības un pēctraumatiskā stresa, seksuālās problēmas, spriedzes samazināšanas traumas simptomiem. Statistiski nozīmīga, negatīva saistība pastāv starp attiecībām pārņemto piesaistes stilu un dzīvesspēka sevis uztveres, nākotnes uztveres, kā arī starp sociālās kompetences, ģimenes saskaņas, sociālo resursu un strukturētā stila aspektiem/ faktoriem.

Arī darbā apkopotie pētījumi parāda, ka ar attiecībām pārņemtā piesaiste pozitīvi saistīta ar pēctraumatiskā stresa traucējumiem, identitātes neskaidrību, seksuālām problēmām, trauksmi un depresiju (Adabel & Hankin, 2009; Stinson, 2010; Coe, Aransky, & Reto, 1995). Ar attiecībām pārņemtais piesaistes stils negatīvi saistīts ar tādiem dzīvesspēka aspektu/faktoru raksturotājiem kā pārliecība par sevi un savām spējām, atbalstu un tuvību ģimenē, attiecību veidošanas spējām, skaidriem mērķiem, pozitīvām domām par savu nākotni (Laghi et al., 2008; Shal et al., 2011; Kapanee & Rao, 2007; Gray, 2011).

Tiek minēts, ka indivīdi ar attiecībām pārņemto piesaistes stilu ir emocionāli un psiholoģiski ļoti jūtīgi, tādēļ traumatisku situāciju gadījumi nozīmīgi ietekmēs šo indivīdu psihoemocionālo stāvokli (Power, 2007; Barker, 2010). Indivīdiem ar attiecībām pārņemto piesaistes stilu mācības internātskolā ir īpaši traumatiskas, jo tiek izjustas emocionālas ciešanas un ilgas pēc mājām (Power, 2007). Vairāki pētījumi apliecina, ka indivīdiem ar attiecībām pārņemtu piesaistes stilu raksturīgāka lielāka psiholoģiskā atkarība no vecākiem, izjūtot lielāku atšķirtības trauksmi no piesaistes personas un ilgas pēc mājām (Lapsley & Edgerton, 2002; Thurber & Walton, 2007). Indivīdiem ar attiecībām pārņemto piesaistes stilu ir grūti kontrolēt savas emocijas, tādēļ viņi nespēj slēpt savas emocijas, atklāti paust distresu, trauksmi (Power, 2007; Dilmae, Hamarta & Arslan, 2009). Ilgstoši emocionāli pārdzīvojumi, kurus pastiprina piesaistes personas nevērība, rada nozīmīgus traumas simptomus kā depresija (Adabel & Hankin, 2009), spriedzes samazināšana, kas raksturojas ar pašdestruktīvu uzvedību un atkarību izraisošu vielu lietošanu (Landy, 2009). Traumatiskās situācijas ietekme uz psihoemocionālo stāvokli rada nozīmīgus pēctraumatiskā stresa traucējumus (Connor & Elklit, 2008).

Tiek minēts interesants fakts, ka indivīdi ar attiecībām pārņemto piesaistes stilu tiecas izpaust distresu, tādā veidā cenšoties panākt rūpes un atbalstu no piesaistes personas (Power, 2007).

Tas ļauj secināt, ka tas ir veids, kā indivīdi ar attiecībām pārņemto piesaistes stilu var pievērst piesaistes personas uzmanību, parādot, cik nozīmīgas viņiem ir interpersonālās attiecības. Arī Bartolomjū izstrādāto pieaugušo piesaistes stilu klasifikācijā ir minēts, ka indivīdi ar attiecībām pārņemto piesaistes stilu interpersonālām attiecībām pievērs ļoti lielu uzmanību, tādejādi apliecinot sevi, lai mazinātu iekšējo nepilnvērtības izjūtu (Bartholomew & Horowitz, 1991), jo tiek izveidots negatīvs iekšējais darbības modelis par sevi, bet pozitīvs par citiem cilvēkiem. Pētījumos tiek minēts, ka indivīdi ar attiecībām pārņemto piesaisti ir atkarīgi no emocionāli ciešām un drošām attiecībām draudzībā (Grabill & Kerns, 2000), bieži vien jūtas greizsirdīgi, izjūtot mazāku uzticību un apmierinātību ar attiecībām (Bernardon et al., 2011), bieži uzskata, ka citi nevēlas veidot ciešas attiecības, vai arī, ka citi šīs attiecības nenovērtē tik ļoti, cik tās novērtē viņi (Bartholomew & Horowitz, 1991). Jāsecina, ka iespējams, šaubas un nepieciešamās vēlmes attiecībās atstāt iespaidu uz šo indivīdu sociālo kompetenci un resursiem. Arī intīmās attiecībās indivīdi ar attiecībām pārņemto piesaistes stilu vēlas kļūt ļoti strauji emocionāli un fiziski intīmi, piepildot savu vajadzību pēc mīlestības un drošības. Tādēļ šāda seksuālā uzvedība ir uzskatāma par disfunkcionālu, jo attiecību pamatā ir bailes no partnera noraidījuma vai zaudējuma (Schachner & Shaver, 2004, kā minēts Stinson, 2010), kas raksturo seksuālās problēmas.

Indivīdiem ar attiecībām pārņemto piesaistes stilu attiecības ģimenē raksturojas ar neparedzamību starp ģimenes locekļiem, zemu atbalsta līmeni un savstarpējo atšķirtību vienam no otra, ko pastiprina ilgstoša atšķirtība un atkārtota šķiršanās no ģimenes (Byng-Hall, 1995; Kapanee & Rao, 2007; Tanaka et al., 2008), Attiecībās ar piesaistes personu izveidotie iekšējie darbības modeļi un ģimenes attiecību raksturojums nosaka indivīda identitātes veidošanās procesu (Benson, Harris & Rogers, 1992). Negatīvais pašvērtējums, attieksme pret sevi un citiem, ģimenes modelis neveicina indivīdiem ar attiecībām pārņemto piesaistes stilu identitātes procesu, ierosinot identitātes neskaidrību (Benson, Harris & Rogers, 1992).

Vairāki jau iepriekšminētie pētījumi ir apliecinājuši, ka pozitīvs priekšstats par sevi ir nozīmīgs pašefektivitātes, palaušanās uz savām spējām, pozitīvas uztveres, skaidru mērķu, rīcības un nākotnes plānu veicinātājs (Stout & Kipling, 2003; Atwool, 2006; Batmanghelidjh, 2007, kā minēts Mallon, 2010). Tādēļ, piesaistes attiecības un tajās izveidotais negatīvais iekšējais darbības modelis par sevi indivīdiem ar attiecībām pārņemto piesaistes stilu traucē tādu dzīves spēka aizsargājošo aspektu/faktoru attīstību kā sevis uztvere, strukturētais stils un plānota nākotne (Shal et al., 2011; Arslan, Dilmac & Hamarta, 2009; Ling- Ling & Wen- Xin, 2008; Lagi, D'Alessio, Pallini & Baiocco, 2008; Gore & Roger, 2010), kas tiek minēti kā

riska faktori dzīvesspēkam, spējai pārvarēt un adaptēties traumatisku situāciju gadījumos (Stout & Kipling, 2003; Atwool, 2006; Purnell, 2010)

Izteikta nepieciešamība pēc drošības, interpersonālām attiecībām, negatīvu fizisko un emocionālo sajūtu pielietojums ir nozīmīgi faktori, kas ļauj secināt, ka internātskolas skolēni ar attiecībām pārņemto piesaistes stilu būs īpaši jūtīgi traumatisku situāciju un nozīmīgu dzīves pārmaiņu gadījumos, kas raksturo mazāku dzīvesspēka līmeni, spēju pārvarēt un adaptēties traumatisku situāciju gadījumos.

Rezultāti parāda, ka nav statistiski nozīmīgas saistība starp izvairīgi noraidošo piesaistes stilu un traumas simptomu rādītājiem, dzīvesspēka aspektiem/faktoriem.

Darbā apkopotie pētījumi parāda atšķirīgus rezultātus. Izvairīgi noraidošā piesaiste pozitīvi saistīta ar pēctraumatiskā stresa traucējumiem, disociāciju, seksuālām problēmām, depresiju (Konor & Elklit, 2008; Coe, Aransky & Ohio, 1991; Adabel & Hankin, 2009; Stinson, 2010), zemu atbalsta līmeni un savstarpēju atšķirtību ģimenē vienam no otra, izvairīšanos no sociāliem kontaktiem un draudzīgām attiecībām, nākotnes neskaidrību (Laghi et al., 2008; Kapanee & Rao, 2007; Gray, 2011). Rezultātus skaidro ar negatīvajām interpersonālajām attiecībām ar piesaistes personu un iekšējiem darbības modeļiem, kas ietekmēt indivīda emocionālo, sociālo un kognitīvo sfēru, tādejādi ietekmējot arī indivīda dzīvesspēku, kas savukārt nosaka mazāku spēju pārvarēt un pielāgoties traumatisku notikumu gadījumos, ar izteiktu traumatisko simptomu esamību. Tādēļ indivīdi ar izvairīgi noraidošo piesaistes stilu izjūt augstāku trauksmes un disstresa līmeni, kas samazina pašefektivitāti, ticību pašu spēkiem, mērķtiecību, motivāciju un izvairīšanās no tuvām attiecībām ar citiem cilvēkiem, ietekmē viņu prasmi adaptēties noteiktā vidē (Bartholomew & Horowitz, 1991; Gore, & Roger, 2010; Moss, & St-Laurent, 2001; Wong, Wiest & Cusick, 2002).

Savukārt ne visi pētījumi parāda līdzvērtīgas saistības. Ir pētījumi, kas parāda, ka pastāv pozitīva saistība starp izvairīgi noraidošo piesaistes stilu un mazāku trauksmes, depresijas un dusmu līmeni (Arslan, Dilmac & Hamarta & 2009; Cummings- Robeau, Lopez & Rice, 2009), neatlaidību, personisku izturību, pašpaļāvību saviem spēkiem, pašefektivitāti, spēju distancēties no dažādām stresa situācijām (Kobak & Sceery, 1988; Main & Goldwyn, 1998, kā minēts Bernier, Larose & Soucy, 2005; Waldinger et al., 2003), pozitīvām emocijām (Deniz & Isik, 2010).

Skaidrojumus iegūtiem rezultātiem un darbā apkopotajiem pētījumiem var atrast arī teorētiskajās norādēs. Attiecības ar piesaistes personu izvairīgi noraidošajam piesaistes stilam jau agrīni saistītas ar paaugstinātu trauksmes un depresijas līmeni (Thurber, Patterson & Mount, 2007), atšķirtību no ģimenes locekļiem, zemu savstarpējās tuvības un atbalsta līmeni

starp ģimenes locekļiem (Tanaka et al., 2008). Individīdi ar izvairīgi noraidošo piesaistes stilu drošības izjūtu gūs, izvairoties no tuvām attiecībām, dodot priekšroku būt psiholoģiski un emocionāli nepieejamiem, tādejādi pasargājot sevi. Arī Bartolomjū izstrādāto pieaugušo indivīdu piesaistes stila klasifikācijā tiek minēts, ka indivīdiem ar izvairīgi noraidošo piesaistes stilu ir svarīgi justies neatkarīgiem un pašpietiekamiem, nepaļaujoties uz citiem cilvēkiem (Bartholomew & Horowitz, 1991). Tādēļ atšķirtība no piesaistes personas un mājām, nozīmīgos dzīves pārmaiņu gadījumos kā mācības internātskolā, skolēni ar izvairīgi noraidošo piesaistes stilu neizjutīs augstu trauksmes un distresa līmeni, kas var samazināt traumatisko simptomu izteiktību. Arī citi pētījumi apstiprina, ka indivīdi ar izvairīgi noraidošo piesaistes stilu prot mazināt, apslēpt negatīvo piesaistes attiecību pieredzi un negatīvo emociju esamību, disociējot un izstumjot negatīvās emocijas (Webster, 1998, kā minēts Kankotan, 2008; Coe, Aransky & Reto, 1995), prot izvērtēt un distancēties no stresa situācijām, kas veicina viņa prasmes adaptēties jaunā vidē (Thurber, Patterson & Mount, 2007; Bernier, Larose & Soucy, 2005; Waldinger et al., 2003), var veicināt pozitīvu uztveri, ļaujot indivīdiem ar izvairīgi noraidošo piesaistes stilu pozitīvāk skatīties uz savu nākotni.

Izveidotā pseidopozitīvā pašcieņu ar idealizētu priekšstatu par sevi un pašpietiekamību, skolēniem ar izvairīgi noraidošo piesaisti var veicināt pozitīvu pārliecību par sevi un savām spējām, iespēju apzināties un izvirzīt mērķus. Arī darbā apkopotie pētījuma rezultāti parāda, ka pozitīva attieksme pret sevi palīdz apzināties savas prasmes dzīves izaicinājumu un sarežģītumu pārvarēšanā, attīsta prasmi meklēt nepieciešamo informāciju, integrēt jaunas zināšanas un apgūt jaunus paņēmienus, kā efektīvāk tikt galā ar dzīves izaicinājumiem un dažādām stresa situācijām (Boulbjijs, 1988; Simpson & Rholes, 1998; Vivona, 2000, kā minēts Voitkāne, 2003). Pozitīvais priekšstats par sevi un savām spējām, pašpārliecinātība un pozitīvāka uztvere ir nozīmīgi dzīves spēka veicinātāji, kas nodrošina labākas spējas pārvarēt un adaptēties no stresa un traumu gadījumiem (Stout & Kipling, 2003). Tādēļ skolēni ar izvairīgi noraidošo piesaisti jūtoties pietiekami pašpietiekami, stipri un spējīgi internātskolas vidē iekļaujas un līdzinās skolēniem ar drošu piesaistes stilu (Power, 2007).

Tādēļ, arī skolēni ar izvairīgi noraidošo piesaistes stilu līdzvērtīgi kā skolēni ar drošu piesaisti var spēt labāk pārvarēt traumatiskus dzīves notikumus, neuzrādot izteiktus traumatiskos simptomus, ar piemītošu augstāku dzīves spēka līmeni salīdzinājumā ar pārējiem nedrošās piesaistes stiliem.

Iegūtie rezultāti un darbā apkopotie pētījumi parāda, ka piesaistei ir nozīmīga loma indivīda emocionālā, psiholoģiskā stāvokļa un dzīves spēka veicināšanā. Rezultāti parāda, ka

būtisks traumatisko simptomu un dzīvesspēka rādītāju saistītais aspekts ir piesaistes attiecības, kas nosaka noteikta piesaistes stila un iekšējā darbības modeļa attīstību, kas savukārt ietekmē indivīda dzīvesspēku jeb spēju pārvarēt traumatiskas situācijas, tādējādi arī emocionālo un psiholoģisko jutību pret traumu, traumas simptomiem. Piesaistes attiecības, iekšējie darbības modeļi nosaka resursus, spējas pārvarēt traumatiskas situācijas jeb nozīmīgas dzīves pārmaiņas, kā mācības internātskolā un atšķirtība no piesaistes personas.

Drošs piesaistes stils ir nozīmīgs aizsarg faktors, kas nosaka labākas spējas pārvarēt un pielāgoties traumatisku situāciju gadījumiem. Savukārt nedrošs piesaistes stils ir riska faktors, kas nosaka lielāku jutību un mazākas spējas pārvarēt un pielāgoties traumatisku situāciju gadījumiem, lai gan pastāv iespēja, kad izstrādātie aizsargmehānismus indivīdi ar izvairīgi noraidošo piesaistes stilu nodrošina pietiekami labas spējas pārvarēt un adaptēties no stresa un traumu gadījumiem.

Darbā izmantotie piesaistes, traumas simptomu un dzīvesspēka rādītāji sniedz plašu skatījumu par piesaistes attiecību, traumatisko simptomu un dzīvesspēka saistīto faktoru izpratni internātskolas skolēniem. Maģistra darba pētījuma ietvaros iegūtos rezultātus un secinājumus var izmantot citu pētījumu par šo tēmu izstrādei.

Kā pētījuma ierobežojumus var minēt, pētījumā izmantotās pašnovērtējuma aptauju metodes, tādēļ pastāv iespēja parādīties sociāli vēlamām atbildēm, kas var ierobežot pētījuma rezultātu ticamību, un ko varētu skaidrot ar izvairīgi noraidošās piesaistes stila parādītajiem rezultātiem. Jāteic, lai gan sākotnēji tiek atzīmēts konkrēts piesaistes stils, vēlāk novērtējot visus piesaistes stilus, kā izteiktāki tiek novērtēti arī citi piesaistes stili.

Ir ļoti maz pētījumu, kur tiktu pētīta internātskola kā traumatisks faktors skolēniem, tieša saistība ar piesaisti, traumas simptomiem un dzīvesspēku.

Turpmāk būtiski būtu pētīt atšķirības starp vispārīzglītojošo skolu un internātskolu skolēnu traumas simptomiem un dzīvesspēku, sākumskolas vai pamatskolas skolēnu grupā, jo tiek minēts, ka šajā vecumā piesaistes personas klātesamība ir īpaši nozīmīga. Pētījums ne tikai ļautu noskaidrot saistības un atšķirības starp piesaistes stiliem un traumas simptomiem, un dzīvesspēku, bet sniegtu vairāk skaidrojumu un secinājumu par internātskolas vides un atšķirtības no piesaistes personas traumatiskajiem faktoriem.

Secinājumi

Piesaiste ir ilgstoša un praktiski nemainīga emocionāla saikne ar kādu indivīdam tuvu cilvēku. Indivīda savstarpējā saikne ar piesaistes personu ir ļoti nozīmīga, jo attiecības ar piesaistes personu indivīdam attīsta notiktu piesaistes stilu; drošu piesaisti vai kādu no nedrošās piesaistes stiliem; izvairīgi bailīgo, ar attiecībām pārņemto vai izvairīgi noraidošo piesaistes stilu. Noteikts piesaistes stils veicina pozitīvu vai negatīvu iekšējā darbības modeļa veidošanos, kas savukārt nosaka indivīda priekšstata veidošanos par sevi, par citiem cilvēkiem un pasauli kopumā.

Indivīda piesaistes stils un iekšējās darbības modeļi varbūt nozīmīgi faktori dzīves pārmaiņu un atšķirtības no piesaistes personas gadījumos, kā mācības internātskolā, kas daudziem skolēniem rada traumu. Piesaistes attiecībās izveidotais piesaistes stils un iekšējās darbības modeļi nosaka indivīda emocionālo un psiholoģisko jūtību, kā indivīds uztvers un tiks pāri traumatiskajam notikumam. Šādās situācijās liela nozīme ir arī indivīda dzīvesspēkam, kas nosaka indivīda spēju pārdzīvot, pielāgoties un adaptēties no dzīves stresa un traumu gadījumiem.

Pētījumos tiek minēts, ka indivīdi ar drošu piesaisti ir labāk spējīgi pielāgoties dzīves pārmaiņu gadījumiem, ar piemītošu augstāku dzīvesspēka līmeni. Savukārt indivīdi ar nedrošu piesaisti ir vairāk pakļauti dzīves stresa pārmaiņu gadījumiem, kas rada traumu un nozīmīgus traumas simptomus, zemāku dzīvesspēka līmeni.

Galvenie secinājumi, kas radušies pētījuma rezultātā, ka internātskolas skolēni ar drošu piesaistes stilu ir labāk spējīgi pārvarēt ilgstošu atšķirtību un atkārtotu šķiršanos no piesaistes personas. Drošs piesaistes stils, pozitīvi iekšējie darbības modeļi ir nozīmīgs resurss, aizsarg faktors dzīvesspēkam, emocionālai un psiholoģiskai jūtībai traumas gadījumā.

Skolēni ar izvairīgi bailīgo piesaistes stilu ir spējīgi pārvarēt atšķirtību un atkārtotu šķiršanos no piesaistes personas, jo pašas piesaistes attiecības tiek raksturotas ar paaugstinātu distresu un atsvešinātību no piesaistes personas. Jāsecina, ka pašas piesaistes attiecības ir nozīmīgi traumatiskas, ko var raksturot kā piesaistes trauma, tādēļ piesaistes attiecības un negatīvie iekšējie darbības modeļi ir nozīmīgi riska faktori dzīvesspēkam, emocionālai un psiholoģiskai jūtībai.

Jāsecina, ka internātskolas skolēni ar attiecībām pārņemto piesaistes stilu ir īpaši emocionāli un psiholoģiski jūtīgi. Negatīvais iekšējais darbības modelis par sevi, izteiktā nepieciešamība pēc drošības un interpersonālām attiecībām, negatīvu fizisko un emocionālo sajūtu pielietojums, kā rūpju paušanas un uzmanības pievēršanas mehānisms ir nozīmīgi riska

faktori dzīvesspēkam, spējai pārvarēt ilgstošu atšķirtību un šķiršanos no piesaistes personas, kas savukārt rada nozīmīgus traumas simptomus.

Internātskolas skolēni ar izvairīgi noraidošo piesaistes stilu līdzvērtīgi kā skolēni ar drošu piesaistes stilu ir spējīgi pārvarēt atšķirtību no piesaistes personas, neuzrādot izteiktus traumas simptomus, ar piemītošu augstāku dzīvesspēka līmeni salīdzinājumā ar pārējiem nedrošās piesaistes stiliem, kas raksturo mazāku emocionālo un psiholoģisko jūtību, labākas spējas pārvarēt un pielāgoties traumas gadījumā.

Maģistra darbā tika izvirzītas četras hipotēzes: 1) Pastāv negatīva saistība starp drošās piesaistes stila un traumas simptomu rādītājiem; 2) Pastāv pozitīva saistība starp drošās piesaistes stila un dzīvesspēka aspektiem/faktoriem.

Tika noskaidrots, ka pastāv nozīmīga negatīva saistība starp drošās piesaistes stilu un tādiem traumas simptomiem kā depresija, trauksme, dusmas un pēctraumatiskā stresa traucējumi. Savukārt, starp drošās piesaistes stilu un dzīvesspēka sevis uztveres, nākotnes uztveres, sociālās kompetences, sociālo resursu un strukturētā stila aspektiem/faktoriem pastāv nozīmīga, pozitīva saistība.

Pirmā un otrā pētījumā izvirzītā hipotēze apstiprinās daļēji.

2) Pastāv pozitīva saistība starp nedrošās piesaistes stilu un traumas simptomu rādītājiem.

3) Pastāv negatīva saistība starp nedrošās piesaistes stilu un dzīvesspēka aspektiem/faktoriem.

Tika noskaidrots, ka pastāv nozīmīga, pozitīva saistība starp izvairīgi bailīgās piesaistes stilu un seksuālām problēmām, disociācijas, pēctraumas stresa traucējumiem un identitātes neskaidrības traumas simptomiem, kā arī starp depresijas un trauksmes simptomiem. Pastāv negatīva saistība starp izvairīgi bailīgās piesaistes stilu un sevis uztveres, sociālās kompetences dzīvesspēka aspektiem/faktoriem.

Pastāv nozīmīga pozitīva saistība starp attiecībām pārņemto piesaistes stilu un depresijas, trauksmes, identitātes neskaidrības un pēctraumatiskā stresa, seksuālās problēmas, spriedzes samazināšanas traumas simptomiem. Statistiski nozīmīga, negatīva saistība pastāv starp attiecībām pārņemto piesaistes stilu un dzīvesspēka sevis uztveres, nākotnes uztveres, kā arī starp sociālās kompetences, ģimenes saskaņas, sociālo resursu un strukturētā stila aspektiem/ faktoriem.

Rezultāti parāda, ka nav statistiski nozīmīgas saistība starp izvairīgi noraidošo piesaistes stilu un traumas simptomu rādītājiem, dzīvesspēka aspektiem/faktoriem.

Trešā un ceturtā pētījumā izvirzītā hipotēze apstiprinās daļēji.

Tika noskaidrots, ka drošs piesaistes stils nozīmīgi negatīvi prognozē pēctraumatiskā stresa traumas simptomus, savukārt nozīmīgi pozitīvi prognozē dzīvesspēka sociālās

kompetences rādītāju. Ar attiecībām pārņemtais piesaistes stils nozīmīgi prognozē depresijas un trauksmes traumas simptomus. Izvairīgi bailīgais piesaistes stils nozīmīgi negatīvi prognozē dzīvesspēka sevis uztveres rādītāju.

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

Adabel, L & Hankin, B, L. (2009). Insecure attachment, dysfunctional attitudes, and low self-esteem predicting prospective symptoms of depression and anxiety during adolescence. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 38 (2), 219-231.

Ainsworth, M., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: a psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Earlbaum.

Atwool, N. (2006). Attachment and resilience: implications for children in care. *Child care in practice*, 12, (4), 315-330.

Armstend, G. C., McCauley, E., Greenberg, M. T., Burke, P. M., & Mitchell, J. R. (1990). Parent and peer attachment in early adolescent depression. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 18, (6), 683-697.

Arslan, C., Dilmaç, B., & Hamarta, E. (2009). Coping with stress and trait anxiety in terms of locus of control: A study with Turkish University students. *Journal of social behaviour and personaliy*, 37(6), 791-800.

Bartholomew, K., & Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adult: a test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, (2), 226-244.

Barker, G. A. (2010). The effects of Trauma on Attachment. *Christian Counselling and Family Therapy*, 5, (2). 101-118.

Baker, J. K. (2006). The impact of attachment style on coping strategies, identity development and the perception of social support. A thesis submitted in partial fulfilment of the requirements for the Degree.

Bamford T.W. (1967) *Rise of the public schools: a study of boys public boarding schools in England and wales from 1837 to the present day*. Publisher: London, Nelson.

Benson, M. J., Harris, P. B., & Rogers, C. S. (1992). Identity consequences of attachment to mothers and fathers among late adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 3, (2). 515-556.

Benoit, M., Bouthillier, D., Moss, E., Rousseau, C. & Brunet, A. (2009). Emotion regulation strategies as mediators of the association between level of attachment security and PTSD symptoms following trauma in adulthood. *Anxiety, Stress & Coping. Journal of the Stress and Anxiety Research Society*, 23, (1), 101- 118.

Bernier, A., Larose, S., & Soucy, N. (2005). Academic mentoring in college: The Interactive role of student's and mentor's interpersonal dispositions. *Research in Higher Education*, Vol. 46, No. 1.

Bernardon, S., Babb, K. A., Harkim-Larson, J., & Gragg, M. (2011). Loneliness, attachment, and the perception and use of social support in university students. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 43, 40-51.

- Beļickis, I., Blūma, D., Koķe, T., Markus, D., Skujiņa, V. & Šalme, A. (2000). *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Apgāds „Zvaigzne ABC”.
- Bettmann, J., E., & Karikari, I. (2013). *Attachment processes in wilderness therapy*. Springer Science and Business media, New York.
- Bettmann, J., E., & Friedman, D., D. (2013). *Attachment-based clinical work with children and adolescents, essential clinical social work series*. Publisher: Springer-Verlag New York, LLC.
- Boulbijs, Dž. (1988). *Drošais pamats*. Apgāds „Rasa ABC”.
- Bifulco, A., Moran, P. M., Ball, C., & Bernazzani, O. (2002). Adult attachment style, its relationship to clinical depression. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*, 37, 50–59.
- Byng-Hall, J. (1995). Creating a secure family base: some implications of attachment. Theory for family therapy, *Fam Proc*. 34, 45-58.
- Cummings-Robeau, T, L., Lopez, F, G. & Rice, K. G. (2009). Attachment-related predictors of college students' problems with interpersonal sensitivity and aggression. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 28, (3), 364-391.
- Cooner, M. G. (2001). Dealing with the impact of secondary trauma on adolescents in residential schools and programs. Copyright.
- Coe, T. M., Aransky, K. M., & Reto, C. S. (1995). Adult attachment style, reported childhood violence history and types of dissociative experiences. *dissociation*, 1, 1711.
- Cookson Jr, P.W. (2009). *Boarding Schools' in 'The Child: an encyclopedic companion'* (eds) Chicago: The University of Chicago Press. 6, 112-114.
- Chavez, J. (2011). Exploring the Adaptiveness of Moderate Dissociation in Response to Betrayal Trauma. *Oregon Undergraduate Research Journal*, 1, (1), 2160-617.
- Diamond, L., M. & Hicks, M., A. (2005). Attachment style, current relationship security, and negative emotions: The mediating role of physiological regulation. *Journal of Social and Personal Relationships*, 22, (4), 499–518.
- Doyle, A.B., & Moretti, M.M. (2000). Attachment to parents and adjustment in adolescence: literature review and policy implications. *Health Canada, Childhood and Youth Division*. CAT number 032ss. H5219-9-CYH7/001/SS.
- Erdal, H., Engin, D., Coşkun, A., & Bülent, D. (2012). The relationship between early separation anxiety, attachment styles and adjustment. *The Online Journal of Counselling and Education*, 1, (3), 120-123.
- Faisandier, K. M., Taylor, J. E., & Salisbury, R. M. (2012). What does attachment have to do with out-of-control sexual behaviour. *New Zealand Journal of Psychology*, 41, (1), 19-29.
- Friborg, O., Hjemdal, O., Rosenvinge, J. H., & Martinussen, M. (2003). A new rating scale for adult resilience: What are the central protective resources behind healthy adjustment? *International Journal of Methods in Psychiatric Research*, 12, 65-76.
- Gray, K., L. (2011). Effects of parent-child attachment on social adjustment and friendship in young adulthood. effects of attachment on adjustment and friendship. Department Of Psychology And Child Development California Polytechnic State University.
- Goldstein, S., & Brooks, R., B. (2006). *Handbook of Resilience in Children*. Publishing In:

United States.

Gore, J., & Roger, M. J. (2010). Why do I study? The moderating effect of attachment style on academic motivation. *The Journal of Social Psychology*, 150, (5), 560–578.

Hjemdal, O., Friborg, O., Braun, S., Kempnaers, C., Linkowski, P., & Fossion, P. (2011). The Resilience Scale for Adults: Construct validity and measurement in a Belgian sample. *International Journal of Testing*, 11, 53-70.

Hjemdal, O., Friborg, O., & Stiles, T. C. (2010). Resilience et personnalité. *Bulletin de Psychologi.*, 63, (6), 457-461.

Impett, E. A., Gordon, A. M., & Strachman, A. (2008). Attachment and daily sexual goals: A study of dating couples. *Personal Relationships*, 15, 375-390.

Kapanee, A., M., R., & Rao, K. (2007). Attachment Style in relation to family functioning and distress in college students. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*, 33, (1), 15-21.

Kennedy, J., H., & Kennedy, C., E. (2004). Attachment theory: implications for school psychology. *Psychology in the Schools*, 41, (2), 247-259.

Landy, S. (2009). *Pathways to competence. Encouraging Healty Social and Emotional Development in Young Children*. Paul Brokes Publishing.

Lapsley, D. K. & Edgerton, J. (2002). Seperation-individuation, adult attachment style, and college adjustment. *Journal of Counselling and Development*, 80, 484-492.

Laghi, F., D'Alessio, M., Pallini, S., & Baiocco, R. (2008). Attachment representations and time perspective in adolescence. *Social Indicators Research*. 90, (2), 181-194.

Larson, J., C., Bliwise, N., G., Westen, D., & Williamon, R. (2010). Attachment style and values in young adult friendships.

Linley, P. A., & Joseph, S. (2004). Positive change following trauma and adversity: A review. *Journal of Traumatic Stress*, 17, 11–21.

Ling-Ling, Z., & Wen-Xin, Z. (2008). Personal future planning in middle and late adolescence and its relation to adolescents' communication with parents and friends. *Acta Psychologica Sinica*, 40, (5), 583-592.

Љubkina, V., & Patapova, I. (2010). School and family cooperation models for reducing social problems at boarding school. *Problems of education in the 21st century*, (21), 96.

Lyddon, W. J., & Sherry A. (2001). Developmental personality styles an attachment theory conceptualization of personality disorders. *Journal of counseling development*, 79, 217-224.

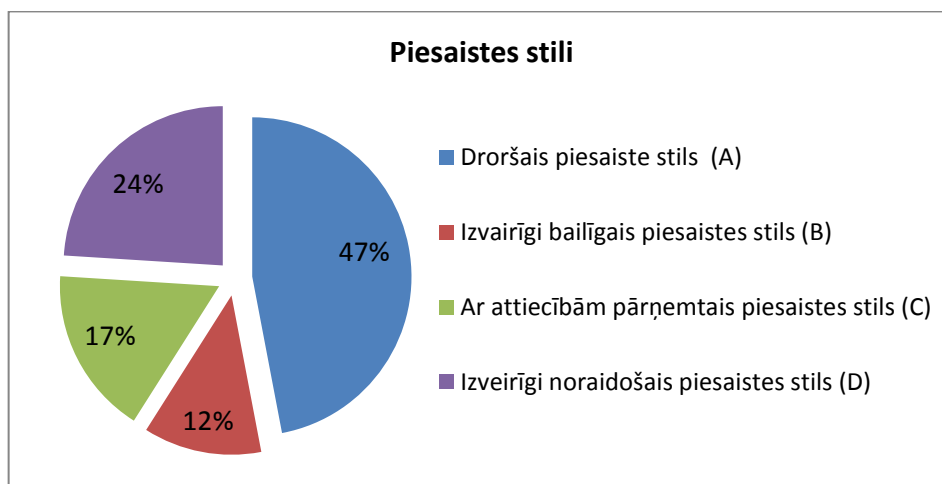
Main, M., & Solomon, J. (1986). *Discovery of an insecure disoriented attachment pattern: procedures, findings and implications for the classification of behavior*. Norwood, NJ: Ablex.

- Mandleco, B., & Peery, J. (2000). An organizational framework for conceptualizing resilience in children. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 13, (3), 99-111.
- Muller, R. T., Sicoli, L. A., & Lemieux, K. E. (2000). Relationship between attachment style and posttraumatic stress symptomatology among adults who report the experience of childhood abuse. *Journal of Traumatic Stress*, 13, (2), 321-332.
- Mallon, B. (2010). *Working with bereaved children and young people*. Sage Publications Ltd.
- Maximo, S., I., Tayaban, H., S., Cacdac, G., B., Cacanindin, M., A., Pugat, R., J., Rivera, M., F., & Lingbawan, M., C. (2011). Parents' communication styles and their influence on the adolescents' attachment, intimacy and achievement motivation. *International Journal of Behavioral Science*, 6, (1), 59-72.
- Messer, D.,J. (1993). Mastery motivation and in early childhood.Development measurement and social processes. Edition published in the Taylor & Francis e-library.
- Mikulincer, M. & Shaver, P., R. (1993). Attachment, anger, and aggression. University of California, Davis. Interdisciplinary Center (IDC) Herzliya.
- O'Connor., E. & Elklit, A. (2008).Attachment styles, traumatic events, and PTSD: a cross-sectional investigation of adult attachment and trauma. *Attachment & Human Development*, 10, (1), 59–71.
- Petroff, L. L. (2008). Stress, Adult Attachment, and Academic Success among Community College Students. *Open Access Theses and Dissertations from the College of Education and Human Sciences*, 27. 1-11.
- Pielage, S.B., Gerlsma, J., & Schaap, C.P.D.R. (2000). Insecure attachment as a risk factor for psychopathology: The role of stressful events. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 7, 296-302.
- Purnell, C. (2010). Childhood trauma and adult attachment. First published in healthcare *Counselling and Psychotherapy Journal*, 10, (2), 1-7.
- Power, A. (2007). Discussion of trauma at the threshold: the impact of boarding school on attachment in young children. *New Directions in Psychotherapy and Relational Psychoanalysis*, 1, 313–320.
- Rutter, M. (1987). Psychosocial resilience and protective mechanisms. *American Journal of Orthopsychiatry*, 57, 316-331.
- Roberts, J. E., Gotlib, I. G., & Kassel, J. D. (1996). Adult attachment security and symptoms of depression: the mediating roles of dysfunctional attitudes and low self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, (2), 310-320.
- Robst, J., Armstrong, M., Dollard, N., Rohrer, L., Batsche, C., Sharrock, P., & Reader, S. (2012). *Family involvement and changes in child behavior during residential mental health treatment*. Social Science Electronic Publishing, Inc.
- Rolfe, S. (2004). Rethinking attachment for early childhood practice: promoting security, autonomy and resilience in young children. Crows Nest, N.S.W.

- Schaverien, J. (2004). Boarding school: the trauma of the 'privileged' child. *Journal of Analytical Psychology*, 2004, 49, 683–705.
- Schaverien, J. (2011). Boarding school syndrome: broken attachments a hidden trauma. *British Journal of Psychotherapy*, 27, (2), 138-155.
- Schachner, D. A., & Shaver, P. R. (2004). Attachment dimensions and sexual motives. *Personal Relationships*, 11, 179-195.
- Simmons, S. (2008). Adaptation to college and individuation attachment: a review of first year students in contemporary Ireland. Dissertation by the Social Sciences. Institute of Technology.
- Stout, M., D., & Kipling, G. (2003). Aboriginal people, resilience and the residential school legacy. published by: Aboriginal healing foundation. ISBN 0-9733976-5-9
- Stepp, S. D., Morse, J. Q., Yaggi, K. E., Reynolds, S. K., Reed, L. I., & Pilkonis, P. A (2008). The role of attachment styles and interpersonal problems in suicide-related behaviors. *Suicide Life Threat Behavior, NIH Public Access*; 38, (5), 592.
- Svetlanova, M., M. (2010). Two motherlands are mine, and I hold both dear in my heart *Russian Studies in History*, 48, (4), 74–96.
- Shal, R., S., Aghamohammadian sharbaf, H., Abdekhodae, M., S., Masoleh, M., & Salehi, I. (2011). Survey the relationship between attachment style and general self efficacy with homesickness among college students. *Social and Behavioral Sciences*, 30, 538– 541.
- Tanaka, M., Hasui, C., Uji, M., Hiramura, H., Chen, Z., Shikai, N., & Kitamura, T. (2008). Correlates of the categories of adolescent attachment styles: Perceived rearing, family function, early life events, and personality. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 62, 65–74.
- Thurber, C., A, & Walton, E. (2007). Preventing and treating homesickness. *American academy of pediatrics council on school health*, 1, 192-201.
- Thurber, C., A. & Walton, E., A. (2012). Homesickness and adjustment in university students. *Journal Of American College Health*, 60. (5), 1-5.
- Thurber, Patterson, & Mount, (2007). Homesickness and Children's Adjustment to Hospitalization: Toward a Preliminary Model. *Children's healthcare*, 36, (1), 1-28.
- Waldinger, R. J., Seidman, E. L., Gerber, A. J., Liem, J. H., Allen, J. P., & Hauser S. T. (2003). Attachment and core relationship themes: Wishes for autonomy and closeness In the narratives of securely And insecurely attached adults. *Society for Psychotherapy Research*, 13, (1), 77–98.
- Wei, M., W., Russell, D., W., & Zakalik, R., A. (2005). Adult attachment, social self-efficacy, self-disclosure, loneliness, and subsequent depression for freshman college students: a longitudinal study. *Journal of Counseling Psychology*, 52, (4), 602–614.
- Wong, E., Wiest, D., & Cusick, L. (2002). Perceptions of autonomy support, parent attachment, competence and self-worth as predictors of motivational orientation and academic achievement: An examination of sixth-and-ninth grade regular education students. *Adolescence*, 37, (146), 255-266.

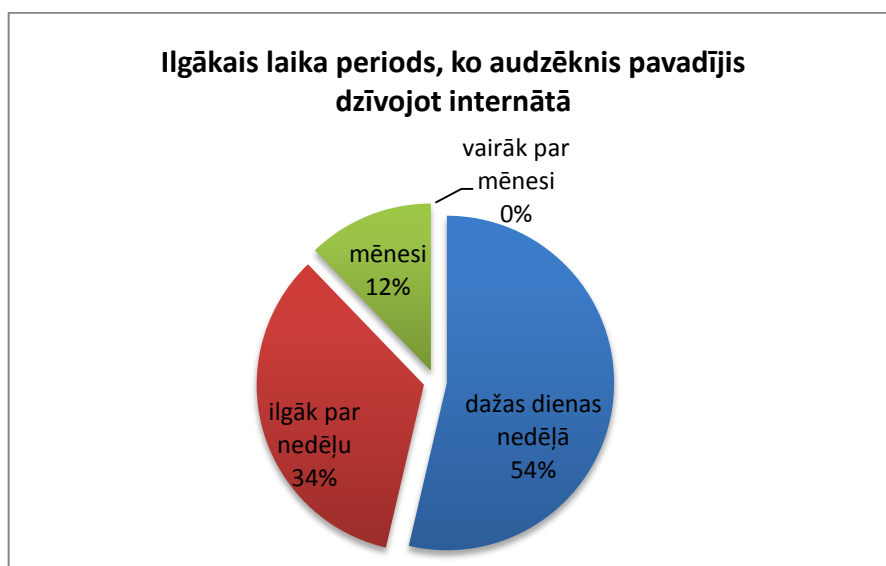
Why sexuality, attachment and trauma? The sexuality, attachment and trauma project. (2010).
<http://www.sexualityproject.com>

Pielikumi

1.attēls. Pētījuma dalībnieku norādītais piesaistes stils

Kā redzams 1. attēlā, vislielākais respondentu skaits ir ar Drošu piesaistes stilu 47%, jeb 19 skolēni. Izvairīgi noraidošo piesaistes stilu kā sev raksturīgāko atzīmē 24%, jeb 10 skolēnu. Ar attiecībām pārņemto piesaistes stilu 17%, jeb 7 skolēni. Savukārt vismazākais respondentu skaits ir ar Izvairīgi bailīgo piesaistes stilu 12%, jeb 5 skolēni.

2. attēls. Pētījuma dalībnieku norādītais ilgākais laika periods, kas ir pavadīts dzīvojot internētā, nesatiekoties ar saviem vecākiem

Kā redzams 2. attēlā, vislielākais respondentu skaits atzīmē, ka ilgākais laika periods, kas ir pavadīts dzīvojot internātā ir mazāk nekā nedēļa 54% jeb 22 respondenti, 34% jeb 14 respondenti ilgāk par nedēļu. Savukārt vismazākais respondentu skaits 12% jeb 4 cilvēki ir atzīmējuši, ka internātā pavadītais ilgākais laika periods ir mēnesis.